

Muistelukirja
voiman, yhteyden ja arvojen tuojana
perheen arkeen.

Irma Alastalo, Jonna Neuvonen
& Hanna-Kaisa Peltoniemi
Opinnäytetyö, syksy 2011
Diakonia-ammattikorkeakoulu,
Diak- Itä Pieksämäki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK) +
Diakonian virkakelpoisuus

SINUN KANSSASI

*Ilman sinua jäisi kokemamme vain
tyhjiin sancihin,
pelkkiin kehyksiin ja muotoihin.
Sinä täytit toiveemme, annoit niille siivet.
Kuljit kanssamme läpi
kivun, ison, epätoivon
ja siihen kaikkeen annoit levon ja sancit;
Minä johdatan heitä kun he kulkevat rukouksien.
Siksi vain painamme alas päämme ja kunnioittaen kii-
tämme.*

Ilman sinua emme mitään olisi.

(Hanna-Kaisa Peltoniemi 2011)

TIIVISTELMÄ

Alastalo, Irma, Neuvonen, Jonna & Peltoniemi Hanna-Kaisa. Muistelukirja voiman, yhteyden ja arvojen tuojana perheen arkeen. Diak Itä, Pieksämäki, syksy 2011, (81 s. 10 liitettä) Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä Pieksämäki. Sosiaalialan koulutusohjelma, diakoninen suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli suunnitella ja valmistaa henkilökohtainen muistelukirja jokaiselle diakoniatyön leirille osallistuvalla perheellä. Muistelukirjan avulla oli tarkoitus voimaantuttaa diakoniatyön asiakasperheitä hengellisten asioiden äärellä sekä tuoda tärkeitä kirkon arvoja osaksi heidän arkeaan. Opinnäytetyöllä tahdoimme myös olla vahvistamassa ja mahdollistamassa perheiden yhteyttä seurakuntaan. Kaiken kaikkiaan halusimme olla myös tuomassa seurakunnille uudenlaisen tuotos mahdollisuuden. Opinnäytetyö on muodoltaan toiminnallinen.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käydään läpi sitä, mitä on diakoninen perhetyö ja miten diakoniatyö on tukemassa perhettä ja vanhemmuutta. Käymme läpi myös sitä, mitä tarkoittaa henkilön voimaantuminen ja valtaistaminen, ja miten hengelliset asiat voivat olla osa tätä voimaantumisprosessia. Tärkeänä näimme myös miettiä lapsen ja nuoren hengellisen kasvun eri vaiheita. Lopuksi tarkastelemme sitä, miten kristilliset arvot voivat olla osana perheen arkea ja perustelemme niitä arvoja, joita produktiossamme käytimme. Teoria osuus päättyy valokuvan mahdollisuuksien näkemiseen muistelutyössä.

Muistelukirjan materiaalin hankintaa varten järjestetty leiri toteutettiin yhdessä Tampereen seurakuntayhtymän Viinikan seurakunnan kanssa. Muistelukirja sisältää perheen itse tuottamaa materiaalia leiriltä, hartauksien materiaalia sekä valokuvia perheistä. Muistelukirjat työstettiin eettiset periaatteet huomioiden.

Opinnäytetyössä tultiin siihen tulokseen, että tällainen työskentely on oiva väline seurakunnassa käsiteltyjen asioiden siirtämisessä perheen arkeen. Työn vaikuttavuus ei ole nähtävissä heti, vaan se voi tulla esiin myöhemmin, mikä lisää työn arvoa. Saadusta palautteesta käy ilmi, että hengelliset asiat ovat lähentyneet ja yhteys seurakuntaan on vahvistunut.

Asiasanat: diakoninen perhetyö, perhe, voimaantuminen, produktio, arvo, valtaistaminen, hengellisyys, muistelu, valokuva, seurakunta

ABSTRACT

Alastalo Irma, Neuvonen Jonna and Peltoniemi Hanna-Kaisa. Book of remembrance – bringing power, connection and values into family everyday life. 81p. 10 appendices. Language: Finnish. Pieksämäki. Autumn 2011. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Church social worker.

The aim of this study was to plan and produce a personal book of remembrance, for each family who take part in a diaconal family camp. The meaning of the book of remembrance is to empower the diaconal customers families near spirituality issues and bring important parish values as part of families' everyday life. We also want to be strengthening and to enable the connection between families and parish and bring a new kind of produce for parish. The form of this thesis is active.

In the theoretical part of thesis we explain what is diaconal family work and how diaconal family work is supporting family and parenthood. We explain what the empowering and sanction of person means, and how the spirituality issues can be a part of this process. We also view the importance of the spirituality growth of children and how Christian values can be a part of families' everyday life. You can also find explanation for those values that we use. The theoretical part is ending with an analysis of possibilities of photography in remembrance.

The camp where the material for book of remembrance was collected was executed together with the parish combined of Tampere, with Viinikka. The book includes for example: material that families did, material from devotions and photos of families. We make the books consider ethical principles.

Our conclusion seems to be that this kind of new form of work is a good method for parish to help families to take spirituality things as part of their everyday life. Feedback turns out, that the spirituality issues have come nearer and connecting to church has been strengthened.

Keyword: Diaconal family work, family, empowerment, production, value, sanction, spirituality, remembrance, photograph, parish

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 MUISTELUKIRJA YHTEYDESTÄ VOIMAA	7
2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA KOHDERYHMÄ.....	9
3 DIAKONIA TYÖ MUKANA PERHEEN TUKEMISESSA	11
3.1 Seurakunnan diakoninen perhetyö.....	11
3.2 Vanhemmuuden tukeminen seurakunnan diakoniatyössä.....	12
3.3 Tampereen seurakuntayhtymän tekemä perhetyö	13
4 HENKILÖN VOIMAANTUMINEN JA VALTAISTAMINEN	15
5 HENGELLISYYS JA LAPSEN HENGELLINEN KASVU	17
5.1 Hengellinen voimaantuminen.....	17
5.2 Lapsen Hengellinen kasvu.....	18
5.2.1 Alle kouluikäisen hengellinen kasvu	19
5.2.2 Kouluikäisen hengellinen kasvu	19
5.2.3 Murrosikäisen hengellinen kasvu.....	20
6 KIRKON ARVOT MUKANA PERHEEN ARJESSA	22
6.1 Kirkko mukana kristillisessä kasvatuksessa	22
6.2 Opinnäytetyössä käytetyt arvot	23
6.3.1 Usko ja luottamus.....	23
6.3.2 Toivo ja totuus.....	24
6.3.3 Rakkaus ja ihmisarvo.....	25
7 VALOKUVAN MAHDOLLISUUDET MUISTELUTYÖSSÄ	26
7.1 Valokuvat osana muistelutyötä.....	26
7.2 Vuorovaikutustilanne valokuvia ottaessa	28
7.3 Valokuvan voimaannuttava vaikutus.....	28
8 PRODUKTION SUUNNITTELU	30
8.1 Toiminnan lähtökohta.....	30
8.2 Toiminnan suunnitelma	32
8.3 Rastiradan toteutuksen tarkka suunnitelma	35
9 PRODUKTION TOTEUTUS	39
9.1 Diakonian perheleirin aloitus.....	39

9.2 Alkututustuminen	40
9.3 Hyvä paimen -hartaus	42
9.4 Jumalan kaipuu -hartaus	42
9.5 Aikuisten ja lasten erillinen työskentely.....	43
9.6 Rastiradan toteutus	44
9.7 Sinä olet ihme -hartaus	46
9.8 Leirin päätös ja palautteen keruu.....	46
10 MUISTELUKIRJAN KOKOAMINEN.....	47
11 ARVIOINTIA JA POHDINTAA	49
11.1 Leirin toteutumisen arviointi	49
11.2 Yhteistyön arviointi	51
11.3 Tavoitteiden toteutumisen arviointi.....	52
11.4 Työn eettisyyden huomiointi ja arviointi.....	54
11.5 Oman ammatillisen kasvun pohdinta	56
11.6 Muistelukirjan käyttö ja mallintaminen tulevaisuudessa.....	57
11.7 Johtopäätökset	58
 LÄHTEET.....	 61
 LIITE 1 Eksynyt lammas –hartaus.....	 65
LIITE 2 Jumalan kaipuu –hartaus	67
LIITE 3 Sinä olet ihme –hartaus	68
LIITE 4 Leiriohjelma ja leirikirje	70
LIITE 5 Vanhemman kirje lapselle.....	72
LIITE 6 Lupa-anomus valokuvien käyttöön	73
LIITE 7 Tekijänoikeuksista luopuminen	74
LIITE 8 Saate ja palautekyselylomake muistelukirjasta.....	75
LIITE 9 Työntekijöiden ja isosten palautekyselylomake.....	76
LIITE 10 Erillinen palautekyselylomake perheille leiristä	82

1 MUISTELUKIRJA YHTEYDESTÄ VOIMAA

Opinnäytetyömme on produktio, jonka tuotoksena syntyi viisi Ifolor-valokuvayhtiön avulla tuotettua valokuvakirjaa, jotka nimesimme muistelukirjoiksi. Muistelukirjan materiaali tuotettiin ja saatiin työelämäyhteistyökumppanimme Tampereen seurakuntayhtymän Viinikan seurakunnan perheleiriltä, johon osallistui yhteensä kuusi diakoniatyön asiakasperhettä. Muistelukirjoja koottiin jokaiselle koko ajaksi leirille osallistuvalla perheelle ja ne tehtiin hyvin asiakas- ja perhelähtöisesti, huomioiden eettiset periaatteet.

Produktio on yleensä lyhykestoinen ja sen tarkoituksena on tehdä tuotos eli produkti. Tuote voi olla jokin yksittäinen esine tai palvelu tietyille käyttäjäryhmälle. Mahdollisuutena on myös jokin toiminnallinen kokonaisuus tai menetelmä. Produktion toteuttamisen, suunnittelun ja reflektoinnin pohjalla tulee olla produktion kohdetta ja ammatillisia käytäntöjä koskeva tutkittu tieto. Produktion päätarkoituksena on kehittää työvälineitä käytännön toimintaan. Opinnäytetyö kaiken kaikkiaan koostuu siis produktiosta ja siihen liittyvästä kirjallisesta raportista. (Kuokkanen, Kiviranta, Määttänen & Ockeström 2007,32.)

Idea opinnäytetyöhömme lähti halukkuudesta olla kehittämässä diakoniatyön perhetyötä. Halusimme olla tuomassa työkentälle jotakin uutta, jolla voisi olla mahdollisuudet pitkäaikaisempaan pysyvyyteen myös perheiden arjessa, eikä ainoastaan seurakunnan sisällä. Näimme todella tärkeänä, että seurakunnan leireillä ja muissa toiminnoissa käsiteltävät merkittävät asiat tulisivat osaksi myös arkea. Monesti voi käydä niin, että käsitelleet asiat unohtuvat toiminnan jälkeen, mutta jos ne kootaan kauniiseen kirjaan, oman perheen näköisesti, on arkeen siirtyminen paljon mahdollisempaa. Tällainen tuotos on myös hyvä keino seurakuntayhteyden vahvistamiseen ja mahdollistamiseen sekä hengellisten asioiden kautta tapahtuvaan voimaantumiseen.

Yhteiskuntamme suuria haasteita nyt ja tulevaisuudessa on perheiden hyvinvointi. Yhteiskunnallisen murroksen myötä uusi kulttuuri- ja toimintaympäristö on luonut mahdollisuuksia, mutta myös stressitekijöitä. Tämän vuosikymmenen haasteeksi nousee esimerkiksi työn ja perheen yhteensovittaminen ja lähiverkoston mureneminen. (Rönkä & Kinnunen 2002, 4-8.) Evankelis-luterilainen kirkko tarjoaa työmuotoja, joilla tuetaan

perheiden hyvinvointia. Lapsi- ja nuorisotyöllä on vahvat yhteydet perheisiin, mutta myös diakoniatyö on pyrkinyt etsiytymään sinne missä hätä on suurin. Erityislaatuisuus diakoniatyössä on se että siinä kohdataan hyvin erilaisia perheitä.

Tässä opinnäytetyö raportissa käymme läpi produktioomme liittyvää teoriaa. Kuvaamme produktion suunnittelua, toteutusta, palautteen keruuta, työn eettisyyttä sekä tavoitteidemme toteutumista. Pohdimme myös sitä miten valitsemaamme ideaa voitaisiin mallintaa tulevaisuudessa. Työmme kokoamme johtopäätöksiin siitä miten työ vaikutti meihin, työntekijöihin ja ennen kaikkea opinnäytetyöprosessiin osallistuviin perheisiin.

Muistot ovat ihmisille tärkeitä, ne antavat voimaa jaksaa eteenpäin. Opinnäytetyöllämme tahdomme olla tuomassa pysyviä, merkittäviä ja ainutlaatuisia muistoja, jotka voisivat säilyä perheiden elämässä, voimaannuttaa heitä ja muistuttaa siitä että on olemassa seurakunta ja Jumala joka välittää.

Näitä muistoja ei kukaan pyyhi pois, ne on sydämeen kirjattu

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA KOHDERYHMÄ

Opinnäytetyöprosessin tavoitteena on vahvistaa opiskelijan tutkimus- ja kehittämistaitoja, produktioiden hallintaa sekä tukea opiskelijoiden ammatillista kasvua. Lisäksi prosessin tavoitteena on tuottaa uusia toimintamalleja, käytäntöjä ja tuotteita. Kaiken kaikkiaan opiskelija kehittää ja osoittaa valmiuksiaan soveltaa tietojaan ja taitojaan ammatitopintoihin liittyvissä käytännön asiantuntijatehtävissä. (Kuokkanen, Kiviranta, Määttä & Ockeström 2007,23.)

Opinnäytetyömme tavoitteena on voimaannuttaa diakoniatyön asiakasperheitä hengellisten asioiden äärellä, sekä olla tuomassa tärkeitä kristillisiä arvoja osaksi heidän arkeaan. Opinnäytetyöllämme tahdomme myös olla vahvistamassa ja mahdollistamassa perheiden yhteyttä seurakuntaan. Kaiken kaikkiaan tavoitteenamme on myös tuoda uudenlainen tuotos mahdollisuus seurakunnille. Ammatillisina tavoitteinamme on syventää omaa osaamistamme diakoniatyön perheiden kanssa tehtävässä työssä. Tahdomme myös saada kokemusta leirin johtamisesta yhdessä työelämän tuella.

Kirkon perhetyön yleisenä tavoitteena on perheiden hengellisen elämän, ihmisenä kasvamisen ja keskinäisen välittämisen ja kunnioituksen vahvistaminen. Perheitä pyritään myös tukemaan elämän vaikeissa tilanteissa ja vahvistaa kaiken toiminnan kautta heidän yhteyttään seurakuntaan. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.a.) Työmme tavoitteet tukevat siis kirkon yleisiä perhetyön tavoitteita.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tavoitteemme huomioon ottaen suunnitella ja valmistaa henkilökohtainen muistelukirja diakoniatyön perheleirillä käytetystä ja tuotetusta materiaalista, jokaiselle leirille koko ajaksi osallistuvalla diakoniatyön asiakasperheelle. Jokainen muistelukirja pyritään valmistamaan perhekohtaisesti huomioiden jokaisen perheen erilaisuus ja myös jokaisen perheenjäsenen ainutlaatuisuus. Muistelukirjan sisällön suunnittelussa ja toteutuksessa pyrimme ottamaan myös huomioon leirin teeman voimaa ylhäältä.

Työn kohderyhmäksi valittiin yhdessä Tampereen seurakuntayhtymän, Viinikan seurakunnan kanssa diakonian asiakasperheet. Diakoniatyön perusajatuksena on tukea ihmisiä erityisesti silloin, kun muu ammatillinen apu ei riitä. (Diakoniatyöntekijöiden liitto ry i.a). Diakoniatyön asiakasperheet tulevat siis haastavista elämäntilanteista ja opinnäytetyömme kaltaiselle työskentelylle on heille varmasti tarvetta.

3 DIAKONIATYÖ MUKANA PERHEEN TUKEMISESSA

3.1 Seurakunnan diakoninen perhetyö

Perhe- käsite pitää sisällään moninaiset suhdejärjestelmät. Ydinperhe käsite viittaa täsmällisesti tiettyihin sukupuolten ja sukupolvien välisiin suhteisiin. Ydinperheeseen kuuluu vanhemmat ja heidän yhteiset lapsensa. Perherakenteet ovat todellisuudessa kuitenkin monipuolisemmat kuin tämä käsite meille kertoo. Voidaan puhua uusperheistä, ero-perheistä, yksinhuoltajaperheistä, sateenkaariperheistä, maahanmuuttajaperheistä ja lapsettomista perheistä. (Yesilova 2009, 17, 26.)

Lastensuojelulaki kertoo perhetyön olevan yksi lastensuojelun avohuollon tukitoimista. (Lastensuojelulaki 2007, 7 luku § 36). Lapsen edun turvaaminen ja perheiden tukeminen ovat perhetyön tarkoitus. Perhetyössä tulee ottaa huomioon lastensuojelulaki, jolloin myös käsite lapsen etu tulee esiin. Lastensuojelun perhetyö ei siis voi olla ainoastaan perheen tukemista. Perhe on kokonaisuus ja jokainen jäsen vaikuttaa siihen. On kartoitettava perheen ongelmat, tarpeet, voimavarat ja sisäisten rakenteiden selvitys. Lopuksi luodaan konkreettiset tavoitteet. Perheen itsenäinen selviytyminen on perhetyön lopullinen tavoite. (Reijonen 2005, 10–11.)

Myös seurakunnat ovat ottaneet vastuunsa perheiden hyvinvoinnin tukemisessa. Läsnäolon kirkko -strategiasuunnitelma tuo julki kirkon mission, vision ja strategian suunnat vuoteen 2010. Suunnitelman mukaan kirkon tavoitteena on tukea hyvää perhe-elämää, puolustaa oikeutta lapsuuteen ja nuoruuteen sekä huomioida isovanhempien sukupolvi. Avioliiton ja ydinperheen asemaa halutaan vahvistaa, mutta ottaa myös huomioon perheet, jotka elävät erilaisessa elämäntilanteessa. Perhe on tärkeä yhteistyökumppani, ja kirkko haluaa olla tukemassa perheitä kasvatustehtävässä. Luonteeltaan kirkon perhetyö on siis enemmän ennaltaehkäisevää, parisuhdetta ja vanhemmuutta tukevaa työtä, eikä niinkään ongelmakeskeistä kriisejä korjaavaa työtä. (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto 2002, 7.)

Perinteisiä kirkon työmuotoja perheiden tavoittamiseen ovat olleet päiväkerhot ja rippikoulut. Perhe ja perheen näkökulma on suurelta osin mukana myös diakoniatyössä. (Pakanen 2006, 5.) Diakoniatyön yhtenä suurena mahdollisuutena on se, että kohdatuksi tulee hyvin monenlaiset perheet. Perhediakoniaa toteutetaan erilaisissa perhetyön muodoissa. Hyvin monesti se on perheiden tukemista elämän arkipäivässä, iloissa ja suruissa, mutta yhtälailla perhediakoniatyö voi mahdollistaa jonkun perheen arjen sujumisen ja sen koossa pysymisen. Kaiken kaikkiaan diakoninen perhetyö on rinnalla kulkemista, joka toteutetaan yhteistyössä muiden yhteistyökumppaneiden, kuten sosiaalitoimen kanssa. (Jääskeläinen 2002, 194–195.)

Kirkkojärjestyksen (KJ 4:3) mukaan diakonian tarkoitus on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Tästä syystä diakonialla ei ole mahdollisuuksia valita kohdettaan. Seurakunnan perusolemuksena on kuitenkin yhteys. Tämän tulisi olla koko seurakunnan elämässä sisäänrakennettuna. Tässä postmodernissa ajassa tehtävä on entistäkin tärkeämpi. Jos diakoniatyöllä ei ole aitoa yhteyttä ihmiseen, voi se muuttua vain kylmäksi kohdistamiseksi. Tästä syystä on aina muistettava kristillinen ihmiskäsitys, johon diakonia pohjautuu. Jokaisen ihmisarvo on luovuttamaton, eikä sitä voida mitenkään riistää. (Pakanen 2006, 9.) Opinnäytetyössämme tahdomme olla korostamassa ja vahvistamassa tämän ihmisarvon merkitystä. Jokainen ihminen on Jumalan luoma, ainutlaatuinen yksilö.

3.2 Vanhemmuuden tukeminen seurakunnan diakoniatyössä

Hyvin monesti diakoniatyö on kohdistettu aikuisväestöön. Tähän syynä voi olla aikaisemmin puuttunut tieto vaikeista elämäntilanteista, joissa lapset ja perheet voivat elää. Nykyään tiedämme päihdeperheistä, perheväkivallasta, työriippuvuudesta, vanhempien voimattomuudesta ja muista perhettä koettelevista asioista. Nyt ymmärretään miten lapsuuden elämäntilanne vaikuttaa kasvavaan ihmiseen ja hänen minuutensa kehitykseen. Keskipisteenä perheiden kanssa tukemisessa ei voi olla siis ainoastaan perheen aikuiset, vaan ennen kaikkea lapset ja tätä kautta myös koko perhe. (Mattila 2003, 11.)

Lapselle tärkeimmät aikuiset ovat omat vanhemmat. Lapsen hyvinvointi on ensisijaisesti aina heillä. On kuitenkin nähtävä ja tunnistettava se tosiasia, että elämä ei kaikissa

perheissä muutu koskaan lapsen kasvua tukevaksi. Tästä syystä diakoniatyön yhtenä tähtäyspisteenä on vanhemmuuden tukeminen, jossa keskipisteeksi tulisi ottaa lapsi. On pyrittävä lisäämään perheiden voimavaroja. On perheitä, joissa vanhempien voimattomuus on niin suurta, etteivät tuettuina jaksakaan lähteä kasvamaan vanhempina. Löytyy myös vanhempia, joiden arvomaailma ei tue perhekeskeistä ajattelua. Diakoniatyön tulisi kohdata juuri tällaiset perheet, missä hätä on suurta ja rinnallakulkijaa todella tarvitaan. (Mattila 2003, 13.)

Lähestymistapa vanhemmuuden tukemisessa on oltava rohkaiseva ja arvostava ei virheitä osoitteleva. Monesti hauraassa vanhemmuudessa on takana oma turvaton lapsuus. Asettumalla kulkemaan vanhemman rinnalle, voi työntekijä rohkaista turvallisesti vanhempaa näkemään itse, kuinka hän voisi olla turvallinen vanhempi. Samalla voidaan haastaa vanhempaa ajattelemaan, mitä vielä vanhemmuuden onnistumiseen paremmin tarvittaisiin. Kaikessa vanhemmuuden tukemisessa ei koskaan voi vähätellä lapsen hätää ja turvattomuutta. (Mattila 2003, 19–20.)

Perusta itsetunnolle muotoutuu lapsuudessa. Vahvistaminen aikuisuudessa on mahdollista, mutta vaatii enemmän töitä. Itsetunto tarkoittaa itsensä tuntemista, johon kuuluu omien ajatusten, mielipiteiden, mieltymysten ja unelmien tunteminen ja tunnistaminen. Vahva itsetunnon omaavan ei tarvitse kysyä ympäriltään miltä hänestä tuntuu tai saa tehdä ja tuntea. Jotta lapsi omaisi myöhemmin elämässään vahvan itsetunnon, hän tarvitsee kokemuksen siitä, että saa tarvita vanhempia ja muita ihmisiä sekä näyttää tunteita. Lapsen tarpeet otetaan vakavasti, hänet hyväksytään ja häntä ymmärretään. (Mattila 2003, 29.)

Opinnäytetyössämme tahdomme diakonian perheleirin ja muistelukirjan avulla olla vahvistamassa niin lapsen kuin vanhemmankin itsetunnon kehittämistä tuomalla julki heidän ainutlaatuisuuttaan. Muistelukirjalla pyrimme myös vahvistamaan perheitä näkemään omat voimavarat ja mahdollisuudet perheenä, mikä taas edistää ajatusta siitä että jokaista perheenjäsentä tarvitaan perheessä.

3.3 Tampereen seurakuntayhtymän tekemä perhetyö

Tampereen evankelisluterilaiseen seurakuntayhtymään kuuluu yksitoista seurakuntaa, joista jokainen on itsenäinen. Jokaista seurakuntaa johtaa oma kirkkoherra. Yhtymässä huolehditaan kuitenkin seurakuntien taloudesta kokonaisuudessaan, henkilöstöhallinnosta, yhtymän yhteisestä hallinnosta, kiinteistöistä, hautausmaista, kirkonkirjojen pidosta sekä viestinnästä. Seurakunnilla on myös yhteisiä toimintamuotoja. (Tampereen seurakunnat i.a.a.)

Tampereen seurakuntayhtymän perhetyön tavoitteena on erilaisten perheiden kohtaaminen. Viikoittain perhekerhot kokoavat lapsia ja vanhempia kohtaamaan toisia vanhempia sekä antamaan virikkeitä ja tukea kristilliseen kasvatukseen. Vauvakirkot, lastenvirsikirkot sekä perhemessut tarjoavat juuri lapsille suunnitellun jumalanpalveluskokemuksen. Perheleirejä Tampereen evankelisluterilainen seurakunta järjestää 3-4 kertaa vuodessa. Viikonlopun mittaisilla leireillä voidaan viettää aikaa yhdessä ja hiljentyä luonnon helmassa. Myös erilaisista teemoista muodostuvat perhepäivät ja tapahtumat ovat osa seurakunnan perhetyötä. (Tampereen seurakunnat i.a.b.)

Kasvatuskysymysten pohdintaan pyritään eri-ikäisten lasten vanhemmille järjestää iltoja, joissa voidaan jakaa kokemuksia. Uutena kehittämishaasteena on seurakunnassa otettu parisuhdetta tukevan toiminnan järjestäminen. (Tampereen seurakunnat i.a.b.) Perhe- ja nuorisodiakonian tehtäväksi nähdään taas lasten, nuorten ja heidän perheidensä tukeminen. Keskeisinä toimintoina tähän kerrotaan olevan oppilaitosdiakonia, perhetyö ja asiakkaiden tarpeista lähtevä erityistoiminta. (Tampereen seurakunnat i.a.c.)

4 HENKILÖN VOIMAANTUMINEN JA VALTAISTAMINEN

Voimaantumisprosessi lähtee aina liikkeelle henkilön valtaistamisesta ja hänen havahdumisestaan vaikuttaa omaan elämäänsä sekä kykyä tarttua haasteisiin joita se tuo tullessaan. Valtaistamisella tarkoitetaan siis sitä, että henkilölle siirretään päätösvaltaa oman elämänsä tilanteiden suhteen ja autetaan häntä parantamaan omia voimavarojaan sosiaalisten keinojen ja suhteiden välityksellä. Vallan kokemus henkilöstä itsestään sekä ympäristöstään käsin antaa ihmiselle mahdollisuuden voimaantua. Kukaan ei siis voi voimaantua ja valtaistua täysin yksin, vaan prosessiin tarvitaan aina myös toisia ihmisiä. (Räsänen 2006, 77–78.)

Voimaantumisen käsitettä voitaisiin avata seuraavalla tavalla; jos henkilö on voimaton johonkin nähden, häneltä puuttuu voima siihen. Hän on hauras, heikko, kykenemätön ja pätemätön. Voimaantunut ihminen on voimaa täynnä. Voimattomuus tulee ihmisen elämään kahdesta eri lähteestä, ihmisen ulkopuolelta eli hänen sosiaalisesta ympäristöstään sekä ihmisen sisimmästä. Ympäristön asenteet ja kommentit ovat voineet antaa henkilölle vääriä ajatuksia ja uskomuksia, jotka ovat vaikuttaneet negatiivisesti hänen uskoonsa omaan itseensä. Tämä voi johtaa henkilön lopulliseen romahtamiseen, elämän hallitsemattomuuteen sekä masennukseen. Henkilö voi siis myös itse vastustaa voimaantumista uskomalla vääriä päätelmiä itsestään. Ihminen voi muuttaa positiivisia asioita negatiivisiksi sekä tulkita asioita väärällä tavalla omaa elämäänsä tarkastellessa. (Räsänen 2006, 89–93.)

Henkilön sisäisessä voimaantumisprosessissa tulisi näkyä seuraavat elementit; vapaus, arvostus, luottamus, konteksti, ilmapiiri sekä myönteisyys. Niiden tulisi olla kunnossa ihmisen arjessa, sillä kaikki nämä sisäisen voimantunteen tasot tukevat ihmisen voimavarojen kasvua. (Siitonen 1999.) Henkilön havahtuminen, tietoiseksi tuleminen yhdessä valtaistumisen kanssa vaikuttaa siihen että hän kokee vahvaa sisäistä voimantunnetta joka auttaa häntä hallitsemaan elämäänsä ja ympäristöänsä. (Räsänen 2006, 79–80.)

Diakonian asiakasperheet tulevat usein vaikeista elämän tilanteista ja ovat saattaneet kokea paljon vastoinkäymisiä, jotka ovat voineet viedä heidän uskoaan vaikuttaa omaan elämäänsä. Myös ympärillä yhä enemmän vaikuttava yhteiskunnan individualistien

asenne siitä, että on pärjättävä yksin vaikuttaa varmasti diakoniantyön asiakkaiden uskoon omaan itseensä, ja siihen että apua haetaan vasta kun on pakko. Voi olla myös, että diakoniantyön asiakkaiden sosiaaliset taidot ja suhteet ovat heikot, eikä vahvaa sosiaalista verkostoa ole muotoutunut. Perheenjäsenet niin yksilöinä kuin myös yhteisönä tarvitsevat siis elämäänsä toisia ihmisiä, onnistumisen kokemuksia ja tiedon siitä että heidän perheessään on paljon potentiaalia. Opinnäytetyömme muistelukirja sekä leiri kokonaisuutena pyrkivät toimimaan havahtumisen välineenä. Pyrimme siis vaikuttamaan osallistujien ajattelumaailmaan siten, että he voivat tuntea voivansa vaikuttaa elämäänsä sekä sen kulkuun, ja kaiken tämän kautta voimaantua.

5 HENGELLISYYS JA LAPSEN HENGELLINEN KASVU

5.1 Hengellinen voimaantuminen

Ihminen on fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja hengellinen kokonaisuus. Kun halutaan olla tukemassa koko ihmistä, on otettava huomioon hänen sosiaaliset suhteensa, fyysinen terveys sekä hänen henkiset ja hengelliset tarpeensa. Hengellisyys käsitteenä tarkoittaa ihmisen uskon laittamista käytäntöön. Tämä näkyy hänessä eri tavoin kuten: osallistumisena jumalanpalveluksiin, rukoilemisena, mietiskelynä, hengellisten kirjojen ja musiikin äärellä olemisena sekä yhteytenä muihin uskoviin. Hengellisyyteen kuuluu se, että henkilö uskoo johonkin omassa elämässä olevaan suurempaan voimaan kuten Jumalaan. (Aalto & Gothóni 2009,11–12.)

Usko on sydämen asia. Jumala valaa meihin voimaa samalla, kun me uskomme häneen ja elämme päivittäisessä yhteydessä hänen kanssaan. Se miten tämä voimaantuminen näkyy meissä ulospäin, ilmenee jokaisella eri tavoin. Mutta yhteisiä piirteitä ovat esimerkiksi ilo, levollisuus, rauha, rohkeus, itsensä arvostaminen, uskosta puhuminen, asioiden syvempi tarkastelu sekä uskon käyttäminen apuna työssä. Vanhemmat saavat uskon kautta voimaa arjen pyörittämiseen ja työelämässä jaksamiseen. (Aho, 2009, 22). Hengelliset asiat muistuttavat Jumalan läsnäolosta olimmepa missä tahansa, sekä antavat turvallisuuden tunnetta, elämän epävarmoihin hetkiin. (Aalto, Gothoni 2009, 48, 56–57.)

Kun siis hengellisyydestä tulee ihmiselle voimavara, hän voi tukeutua siihen elämän eri tilanteissa ja erityisesti vaikeuksissa. Silloin kun ihmisellä on usko Jumalaan elämän haastavissa vaiheissa, hän voi nousta niiden vaikeuksien yläpuolelle ja muistaa Jumalan tuovan toivon ja tarkoituksen kaikkeen. On siis tärkeää että suhde Jumalaan saavutetaan mahdollisimman aikaisin oman elämän aikana, jotta siihen voidaan tukeutua ja luottaa tulevaisuudessakin. (Teinonen 2007, 60–62.)

Voimme siis nähdä, miten hengellisyys antaa ihmisille voimaa. Näin pystymme yhdistämään työmme kaksi käsitettä; hengellisyys ja voimaantuminen, jolloin saamme käsitteeksi hengellinen voimaantuminen. Tätä käsitettä voidaan selittää seuraavasti: Pyhä

Henki havahduttaa ihmisen huomaamaan Jumalan olemassaolon, jotta ihminen ottaisi hänet mukaan elämäänsä. Tämän havahtumisen myötä usko alkaa syntyä. Henkilön kristillinen identiteetti alkaa muodostua sekä voimaantuminen, jossa Jumala antaa voiman ja arvontunteen mahdollisuuksistamme sekä elämämme tarkoituksesta.

Jumalan avulla ihminen pystyy tekemään asioita, jotka tuntuvat hänestä mahdottomilta, koska Jumalalle ei mikään ole mahdotonta. Hän rohkaisee meitä elämään rohkeaa kristillistä elämää sekä käyttämään hänen arvovaltaansa elämämme eri osa-alueilla. Tämän havahtumisprosessin mahdollistumista tahdomme olla tukemassa myös opinnäytetyömme osallistuvilla perheillä niin yksittäisinä perheenjäseninä kuin perheenä kokonaisuudessa.

5.2 Lapsen hengellinen kasvu

Uskonnollisen elämän ylläpitäminen lapsuuden kodissa vaikuttaa tulevaisuudessa hengellisen elämän kehittymiseen. (Kinnunen 2011, 43). Johanna Räsänen väitöskirjassa *Seurakuntalaisten jumalanpalveluskokemukset ja uudistusodotukset* tutkii sitä, miten hengellisen elämän ylläpitäminen jatkuu lapsuudesta aikuisuuteen niillä, jotka ovat saaneet lapsuuden kodissaan uskonnollista kasvatusta. Nähtävillä on, että ne jotka käyvät usein aikuisena jumalanpalveluksissa, ovat jo lapsuudessaan lukeneet iltarukouksen. (Räsänen 1995.)

Hengellisen elämän kehitys on myös yhteydessä lapsen psyykkiseen kehitykseen. Kehitykseen vaikuttavat sisäiset ja ulkoiset tekijät. Sisäisinä tekijöinä ovat ajattelun kehittyminen, kielellinen kehittyminen ja tunne-elämän kehittyminen. Ulkoisina tekijöinä ovat koti, koulu, ystävät sekä media. Nämä tekijät muokkaavat yhdessä lapselle elämyksen kokemuksia liittyen uskoon. (Kinnunen 2011, 43.)

Hengelliseen kasvuun vaikuttavat siis erilaiset ulkoisten ja sisäisten tekijöiden kehittyminen. Tämä taas vaikuttaa siihen, miten lapset vastaanottavat hengelliset asiat. Näemme siksi tärkeänä opinnäytetyömme toiminnan suunnittelun ja toteutuksen kannalta ottaa lapsen kasvun vaiheet huomioon. Näin pystymme järjestämään ja tuottamaan kohde-

ryhmälle sopivaa ja mielekästä materiaalia ja toimintaa, jossa voitaisiin huomioida koko perheen tarpeet.

5.2.1 Alle kouluikäisen hengellinen kasvu

Lapsen kokemukset Jumalasta ja Jeesuksesta alkavat jo lapsuudessa, jolloin ihmissuhteet ja läheisyys ovat tärkeitä asioita. Turvallisen aikuisen sylissä opeteltu iltarukous ja ohessa kuullut Jeesuksen ja Jumalan nimet vaikuttavat lapsen hengelliseen kehitykseen. Lapsi voi myöhemmin yhdistää Jumalan ja Jeesuksen nimet turvalliseen ja lämpimään tunteeseen. Lapsi yhdistää Jumalan rakkauden samanlaisiin tunteisiin ja kokemuksiin, joita hän saa vastaanottaa vanhempiensa taholta. Tästä syystä lapsi, jolla on negatiivisia kokemuksia vanhemmistaan, voi ajatella Jumalankin olevan samanlainen. (Kinnunen 2011, 22.)

Alle kouluikäinen lapsen maailmankuva on itsekeskeinen. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi ajattelee olevansa keskipisteenä. Ympärillä olevien ihmisten ja Jumalan sekä Jeesuksen tehtävä on auttaa, tukea ja varjella häntä. Hyvä asia on, että lapsi kokee ja ajattelee Jumalan olevan häntä varten, näin hän oppii ajattelemaan ja kertomaan Jumalalle kaikki asiansa milloin vain. Näin välittyy aito kokemus omasta ainutlaatuisuudestaan. Myöhemmin hän oppii ymmärtämään myös muut ihmiset Jumalalle arvokkaiksi. (Kinnunen 2011, 25.)

5.2.2 Kouluikäisen hengellinen kasvu

Kouluikäisen ajattelu laajenee, hän on kiinnostunut uusista asioista ja alkaa ymmärtää käsitteitä. Lapsi alkaa 12-vuoden iässä ymmärtää abstrakteja asioita ja kykenee loogiseen ajatteluun. Hän ei enää tarvitse havainnollistavia esimerkkejä asian ymmärtämiseksi. Lapsi haluaa ottaa kantaa asioihin ja alkaa ymmärtää oikean ja väärän eron sekä syyn ja seurauksen. Lapsi ymmärtää, että ihminen on vastuussa omista teoistaan Jumalan edessä ja että Raamattu opettaa oikeaa ja väärää. (Kinnunen 2011, 31.)

Usko kouluikäisillä lapsilla on vilpittömyyttä, mikäli lapsi on saanut kuulla Jumalasta. Usko on vielä itsekeskeistä eli Jumala auttaa kaikkia, mutta erityisesti lasta itseään. Esimerkiksi lapsen rukoillessa vapaasti omin sanoin, voi huomata hänen olevan itse keskipisteenä, vaikka hän rukoileekin muiden puolesta. Moraalikehityksessä lapsi tarkkailee sääntöjä ja reiluutta ja tästä syystä Jumalakuvakin on tuomarimainen, joka palkitsee niitä jotka tekevät hyvin ja rankaisee väärintekijöitä (Kinnunen 2011, 32.)

Suuria tunteita ja huolta herättävät synty, sillä lapsi ymmärtää synnin olevan asia, joka on Jumalaa vastaan. Lapsi voi olla huolestunut omista teoistaan. Tässä vaiheessa lapsen olisi tärkeää saada kuulla anteeksiannosta, ja että Jeesus rakastaa meitä vaikka me emme aina osaisikaan elää oikealla tavalla. Nykypäivän haaste on vastakkainen, sillä lapsella ei saata olla omaatuntoa. Lapsi ei näin tunne syyllisyyttä omista pahoista teoistaan. Oikean ja väärän ymmärtäminen voi olla heikkoa, koska lapselta puuttuvat selvät rajat (Kinnunen 2011, 32–33.)

5.2.3 Murrosikäisen hengellinen kasvu

Murrosiässä nuori etsii itseään ja tutkiskelee omaa minuuttaan. Oma identiteettiä etsiessään nuori itsenäistyy ja alkaa irrottautua vanhemmistaan. Fowlerin mukaan nuoruusikä on synteettis-sovinnainen vaihe, jolloin aiemmin omaksuttu usko kyseenalaistetaan. Nuori etsii omaa tapaansa uskoa ja voi kritisoida vanhempienkin uskoa. Nuori punnitsee vanhempien arvoja ja sitä mitä hän haluaa oman elämänsä perustaksi. Nuori voi kokea myös vanhempien arvomaailman esteeksi omalle aikuistumiselle ja ottaa näin ollen vastakkaisia arvoja ja hylätä vanhempiensa ideologian. (Kinnunen 2011, 40.)

Oman itsensä tutkiskeluun nuori tarvitsee uusia kokemuksia perheen ulkopuolelta. Hengellisen kasvun näkökulmasta saman ajatusmaailman omaavat nuoret ovat korvaamattomia kavereita. Nuorella on tarve löytää juuri tällainen kohde, jonka elämäntapaan ja uskoon voi sitoutua. Ryhmän merkitys on myös tärkeä, sillä se on murrosikäisen identiteetin osa, siinä nuori voi itsekin uskoa ja toimia ryhmän mukana. Nuorelle on tärkeää saada tuntee yhteenkuuluvuutta, läheisyyttä ja sulautumista. (Kinnunen 2011, 40–41.)

Murrosiässä usko syvenee ja omista uskonkäsitteistä pidetään kiinni. Aikuistuva nuori voi halutessaan irrottautua ryhmästä ja ottaa vastuun omista arvoista, asenteista ja elämäntyylistään. Mikäli ryhmä vastaa hänen omia näkemyksiään voi nuoren sitoutuminen siihen vahvistua. Tästä syystä rippikoulu ja erilaiset seurakunnan järjestämät leirit ovat todella tärkeitä ryhmän löytämisen välineitä. Aikuistumisen kynnyksellä, jos usko ei ole voinut syventyä useimmat jättäytyvät pois seurakuntayhteydestä, vaikka he olisivatkin olleet aiemmin aktiivisia seurakuntalaisia. (Kinnunen 2011, 41–42.)

6 KIRKON ARVOT MUKANA PERHEEN ARJESSA

6.1 Kirkko mukana kristillisessä kasvatuksessa

Yksistään arvo ymmärretään sellaisena asiana, jota voi saavuttaa tavoittelemalla tai joka on hyvää. Arvo käsitteenä jaetaan kahteen osaan itseisarvoon ja välinearvoon. Itseisarvo ymmärretään sellaisena arvona, joka on jo pelkkänä itsenään arvokasta. Välinearvo taas on sellainen arvo, jonka avulla saavutetaan jotakin. Mitkä sitten ohjaavat toimimaan arvojen mukaisesti riippuu ohjeista ja säännöistä eli normeista. (Wallin 2001, 12.) Normit ymmärretään moraalikäskynä ja yleisinä tapoina siinä kuinka me toimimme. Ne ovat toimintaamme pohjautuvia inhimillisiä ohjeita. Normit ilmaisevat ihmisten velvollisuuksia ja oikeuksia. (Partanen 2005, 16–17.)

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arvot pohjautuvat kristinuskoon. Kristinuskossa on kyse luottamuksesta ja uskosta Jumalaan kaiken luojaan ja hänen poikaansa Jeesukseen Kristukseen. Kristillisyydessä ajatellaan, että elämällämme on merkitystä. Kristityt uskovat elävään Jumalaan, joka on myös antanut elämän kaikelle elävälle ja luonut kaiken olemassa olevan. Evankelis-luterilaisen kirkon arvot pohjautuvat Raamattuun ja erityisesti Jeesuksen opetuksiin. Raamattu on luterilaisen kirkon tunnustuskirjojen mukaan ainoa kirja, josta voidaan löytää Jumalalta saadut säännöt sekä ohjeet elämäämme. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. i.a.b.)

Kirkon lapsi- ja nuorisotyö tukee kodin kristillistä kasvatusta ja lapsen turvallista kokonaisvaltaista kehitystä. Kaiken toiminnan lähtökohtana on kumppanuus vanhempien kanssa ja yhteistyö perheiden kanssa kasteessa saadun yhteisen kasvatus- ja opetustehtävän pohjalta. Kirkon veloitteena seurakunnille on pitää huolta kaikenikäisten kristillisestä kasvatuksesta. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.c.) Jeesuksen antama kastekäsky on kirkon varhaiskasvatuksen ja kristillisen kasvatuksen perusta. Kirkko tahtoo olla tukemassa vanhempia ja kummeja tässä tehtävässä myös perheen arjessa.

"Minulle on annettu kaikki valta taivaassa ja maan päällä. Menkää siis ja tehkää kaikki kansat minun opetuslapsikseni: kastakaa heitä Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen ja opettakaa heitä noudattamaan kaikkea, mitä

minä olen käsenyt teidän noudattaa. Ja katso, minä olen teidän kansanne kaikki päivät maailman loppuun asti." (Matt. 28: 18–20).

Käytännössä yhteistyö perheen kanssa tapahtuu kohtaamisina, kirkollisina toimituksina ja keskusteluina. Yhdessä perheen kanssa jaettavia asioita ovat esimerkiksi tieto ja ymmärrys lapsesta, kasvatustavoista sekä arvoista. (Kirkkohallitus 2008.) Yhtenä tärkeänä kristillisen kasvatuksen vahvistajana voidaan nähdä siis kirkon arvojen tukeminen, välittäminen ja niistä keskustelu.

6.2 Produktiivtyöskentelyä ohjaavat arvot

Opinnäytetyössämme nostamme esiin mielestämme tärkeimpiä kirkon arvoja, jotka tukevat työmme tavoitteita ja kokonaisuutta. Jokainen arvo pohjautuu Raamattuun ja perustelemme niiden käyttöä Raamatun pohjalla. Usko ja luottamus Jumalan huolenpitoon, toisiin ihmisiin ja seurakuntaan on yksi työmme tärkeimmistä kantavista ajatuksista ja voimaantumisen mahdollistaja. Myös toivon ja ihmisarvon tuominen jokaiseen elämäntilanteeseen on vahvasti osa voimaantumista. Kun ihmisellä on toivo tulevaisuudesta ja myönteinen käsitys itsestään, hän voi kokea voimaantumista. Rakkaus on kaiken voimaantumisen pohja. Ilman rakkautta toisiin ihmisiin ja omaan itseensä, ihminen ei voi nähdä asioita myönteisesti. Myös ajatus Jumalan rakkauden määrämästä ihmiskuntaa kohtaan on jotakin sellaista, mikä kantaa elämässä eteenpäin. Totuus arvolla tahdomme korostaa Raamatun sanan ehdotonta luotettavuutta ja näin ollen sitä, että sen lupauksiin voi aina turvautua.

6.2.1 Usko ja luottamus

Kristinuskon perusta on nimensäkin mukaan usko. Usko on luottamusta ja turvautumista Jeesukseen sekä Jumalaan ja hänen voimaansa ja lupauksiinsa. Usko on itsessään Jumalan antama lahja meille ihmisille, ja se on edellytys taivaaseen pääsemiseksi. Kuten Apostolien teoissa kerrotaan, uskomalla Jeesukseen voimme pelastua. (Apt. 16:31). Usko ja luottamus kulkevat käsi kädessä, sillä usko on turvautumista eli luottamista siihen, mitä ei voida silmin nähdä (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.d.).

Luterilaisella sola fide -periaatteella tarkoitetaan, ettei pelastuminen ole kiinni ihmisten teoista ja saavutuksista vaan ainoastaan yksin uskosta. (Jussila, Oinonen, Unkuri & Vatanen 2004, 379.) Luterilaisen teologian mukaan usko koostuu kolmesta tekijästä. Ensimmäiseksi tulee tietää Jumalan tahto ja hänen ristintyönsä merkitys. Toisena on myöntyä edellä mainittuun ja hyväksyä se. Kolmanneksi konkreettisesti turvautua Jumalaan ja samalla omaksua nämä kolmen eri alueen osat. (Jussila ym. 2004, 380.)

Tampereen seurakunnan emerituspiispan Juha Pihkalan kirjassa Uskoa tiedosta ja tietoa uskosta käsitellään uskoa kielenä Jumalan ja ihmisen välillä. Usko on vastaus Jumalan puhutteluun, joka ilmenee myös asenteena ja tilana. Uskoon liittyy Jumalan läsnäolo ja kokemus turvasta ja yhteydestä. Erityisesti tällaiset kokemukset tulevat esille rukouksessa, joka on dialogia Jumalan ja ihmisen välillä. (Pihkala 2009, 84.)

6.2.3 Toivo ja totuus

Raamatussa toivoa korostetaan paljon, esimerkiksi Jeremian kirjassa Jumala puhuu ihmisille antavansa toivon ja tulevaisuuden (Jer. 29:11). Toivoa käsitellään myös paljon pääsiäisen aikaan Jeesuksen ylösnousemuksessa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, i.a.e.). Raamattu antaa kristityille toivoa Jeesuksen ylösnousemuksen johdosta. (Luuk. 24:45–47.) Kuolema on toisin sanoen kristityille ovi uuteen elämään ikuisen kuoleman sijasta (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, i.a.d.). Toisaalta kristityt elävät maan päällä tässä hetkessä jo iankaikkista elämää. Johanneksen evankeliumissa kerrotaan, että joka kuulee ja uskoo on siirtynyt kuolemasta elämään. (Joh. 5:23–25).

Johanneksen Evankeliumissa Jeesus puhuu Jumalan sanan olevan totuus (Joh. 17:17). Toisin sanoen Raamatun sana on luotettavaa ja varmaa ja siihen on turvallista perustaa elämänsä. Johanneksen Evankeliumissa puhutaan myös siitä, miten Jeesus on tie, totuus ja elämä. (Joh.14:6). Jeesus on siis todellinen ja yhä tänäänkin kuulee rukouksemme. Hän on myös tie, jonka varassa on turvallista vaeltaa. Jeesuksessa on koko elämän runsaus ja yltäkylläisyys.

Meidän kirkko osallisuuden yhteisö- strategisessa linjauksessa on määritelty tavoitteita vuoteen 2015 saakka. Linjaukseen on määritelty kohta liittyen totuuteen. Kirkko tahtoo

vahvistaa totuudellisuutta, eli sitä että elää ja uskoo samalla tavalla kuin opettaa muita. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko. i.a.b.) Kirkon työntekijöinä on tärkeä siis muistaa olevansa esimerkki kristitystä ja näin ollen todella pysyä niiden arvojen ja totuuksien takana, joita muille opettaa.

6.2.4 Rakkaus ja ihmisarvo

Kristillisyyteen perustuu olennaisena osana rakkaus, sillä Jumala on rakkaus. (1. Joh.4:10.) Rakkautta kuvataan Kristinuskon tunnuksessa ristissä. Risti muistuttaa Jumalan rakkaudesta ja siitä kuinka pitkälle Jumala on valmis menemään ihmisten puolesta. Jumala antoi ainoan poikansa kuolemaan ihmiskunnan puolesta, jotta meillä olisi mahdollisuus iankaikkiseen elämään. (Joh.3:16.) Hyvin tunnettu ja rippikoulussa jo opetettu rakkauden kaksoiskäsky kiteyttää koko kristinuskon perustan. Samalla tavalla, kuin Jumala on rakastanut maailmaa, hän käskää meidän rakastaa toinen toistamme.

"Rakasta Herraa, Jumalaasi, koko sydäimestäsi ja koko sielustasi, koko voimallasi ja koko ymmärrykselläsi, ja lähimmäistäsi niin kuin itseäsi" (Luuk. 10:27.)

Jumalan eheyttävän rakkauden kautta voimme oppia myös rakastamaan itseämme. Tässä tärkeänä osana on sen tiedostaminen, miten ihminen on Jumalan kuva (1.Moos.1:27-28.) ja Jumalan luoma. (1.Moos.1-2.) Ihmisten erilaisuudesta riippumatta ihminen on kutsuttu Jumalan yhteyteen. Ihmisarvo on kristinuskon ansiosta kulttuurissamme kaikille samanlainen ehdoton ja jakamaton. Ihmisarvo kuuluu jokaiselle, eikä sitä voi menettää tai ansaita erikseen. Ihminen on myös ainoa, joka on jatkuvassa dialogissa Jumalan kanssa. Tämä tarkoittaa sitä, että ihminen on ainut luotu, jolle Jumala puhuu ja jolta Jumala voi odottaa vastausta, sillä ihminen kuulee Jumalan äänen. (Aalto, Esko & Virtaniemi. 2010, 30–31,33,39.) Ihmisinä meillä on siis käsittämätön arvo, mutta myös vastuu Jumalan edessä.

7 VALOKUVAN MAHDOLLISUUDET MUISTELUTYÖSSÄ

7.1 Valokuvat osana muistelutyötä

Muistot ovat meille ihmisille hyvin tärkeitä, sillä ne antavat voimaa jaksaa eteenpäin. Muistelutyö vahvistaa itsetuntoamme, koska vanhan katsominen tuo uutta merkitystä nykyiselle elämällemme. Yhteiskunnassamme vaikuttava teknologia ja viestintäkanavien kehittyminen saa kansan kaipaamaan jotain vanhaa ja pysyvää, jotain jolla on enemmän merkitystä. Kaivataan enemmän kokemuksia, yhteisöllisyyttä ja elämyksiä, jotka tuovat sisältöä elämään. (Hohenthal-Antin 2009,9, 15–16.)

Tämän päivän perheet ja etenkin lapset elävät hyvin paljon virtuaalitodellisuudessa ja vanhemmat kiinnittyvät yhä vahvemmin työelämään. Perhe elämän yhteisöllisyys jää siis vajavaiseksi. Perheille on kuitenkin tärkeää, että he saavat hyviä yhteisiä muistoja sillä ne muistuttavat siitä kuinka rikasta, onnellista ja onnistunutta elämä on. (Hohenthal-Antin 2009, 16.)

Näiden hyvien ja tärkeiden muistojen jälleen palaamisessa tärkeänä välineenä on valokuva. Kuva rajaa pois aistit, mutta keho palauttaa ne takaisin. Muistamme kuvia katsoessamme tuoksun esimerkiksi vuosien takaa, tunnelman tai kosketuksen. Kuvat herättävät myös monenlaisia tunteita, joita meidän ei tarvitse ymmärtää vaan ainoastaan kokea sydämellämme. Kuvia katsoessamme teemme siis muistelutyötä, jolle nykyisyys antaa tärkeän merkityksen. (Halkola 2009, 114–115, 216–217.)

Yhä uudelleen samojen kuvien katsominen laittaa muistelutyön liikkeelle ja näin palauttaa kaiken kokeman mieleen, ja myös sellaisia ajatuksia jotka olemme haudanneet syvään alitajuntaamme. Kuvat liittävät muistot toisiinsa niin nykyhetkessä kuin menneessä elämässä sekä vaikuttavat myös tulevaisuuteen. Ajalla ei ole merkitystä kun katsomme perhealbumia, siirrymme siinä hetkessä noihin kuvan onnellisiin hetkiin, jolla on tärkeä merkitys perheen yhteydentunteen kanssa. (Halkola 2009, 114–115, 216–217.)

Valokuva kertoo todellisista tapahtumista, ja vaikka se on pysähtynyt yhteen hetkeen ja jättää pois visuaaliset äänet, liikkeet sekä muut aistit, pääsemme kokemaan paljon näkö-

aistimuksemme avulla. Kuvan pelkistäminen auttaa meitä näkemään asiat selkeämmin ja tietoisesti jäsenämme sitä ajatusmaailmaamme. Kuvan edessä on helppo viipyä ja tarkastella jokaista siinä olijaa ja sitä kautta ymmärtämään omaa elämäänsä sekä paikkaansa perheessä paremmin. (Halkola ym. 2009, 215–216.)

Valokuva on siis merkittävä, se jäsentää jokaisen kuvassa olleen katsojan ajatuksia suhteessa itseensä, perheeseensä sekä perheen jäsenenä olemiseen. Valokuvien kautta rakennamme identiteettiämme, sillä kuvasta välittyy se mitä me olemme, ja mitä me haluaisimme olla. Valokuvat myös tuovat toivoa selviytyä sekä auttavat palauttamaan uuden järjestyksen elämään. Valokuva siis muistuttaa siitä, mitkä asiat meidän tulisi muistaa ja mitkä ovat tärkeitä. (Halkola 2009, 77, 115.)

Perhealbumit ovat meille tärkeämpiä kuin kuvittelemme. Ne tekevät perheestä sen mikä se on, ja muistuttavat elämän varrella koetuista hetkistä. Valokuvista taistellaan ja ne pelastetaan, kun koti joudutaan jättämään sodan takia. Kuvat perheestä siis ovat kallisarvoisempia koko kodista. Perhekuvista vanhemmat voivat kertoa lapsilleen suvusta ja heidän juuristaan. Vanhojen muistojen noustessa mieleen ne liittyvät tulevaisuuden näkymiin. Perhevalokuvat siis kertovat sen mihin kuuluu ja mistä on tullut. (Halkola 2009, 77–78.)

Opinnäytetyömme muistelukirja on oiva väline näiden tärkeiden, hyvien muistojen tuomiseen osaksi perheen arkea. Muistelukirjan avulla perhe pystyy palaamaan elettyihin muistoihin ja tärkeisiin käsiteltyihin asioihin. Myös yhdessä toimiminen perheenä ja sen näkeminen kuvissa varmasti vahvistaa perheen yhteisöllisyyttä ja tuo eläväksi nämä tärkeät muistot. Jokainen perheen jäsen voi olla kokemassa oman itsetuntonsa vahvistamista muistelukirjan äärellä, sillä hänellä on mahdollisuus nähdä oma paikkansa tärkeänä perheessä sekä oman persoonallisen minuutensa ainutlaatuisuus. Nämä yhdessä vaikuttavat vahvistavalla tavalla hänen minäkuvaansa. Ja niin kuin Hohenthal-Antin Muistot näkyvissä kirjassaan kertoo, muistelutyö voi auttaa henkilöä tulevaisuudessa jäsentämään elämäänsä selkeämmin ja olla voiman lähteenä elämän vaikeissa hetkissä. (Hohenthal-Antin 2009, 16). Perhe voi siis palata elettyihin hetkiin muistelukirjan avulla ja miettiä aina uudelleen sen kautta, mikä elämässä on tärkeintä.

7.2 Vuorovaikutustilanne valokuvia ottaessa

Tulemme produktiota tehdessämme siis käyttämään valokuvausta menetelmänä ja diakoniatyön asiakasperheet tulevat olemaan valokuvauksen kohteena. On siis tärkeää tietää, mitä tulee huomioida vuorovaikutustilanteessa valokuvia ottaessa.

Vuorovaikutusta tapahtuu molemmin puolin kuvaustilanteessa ja on tärkeää muistaa avoimuus, luottamus sekä tilanneherkkyys, jotta hetkestä tulisi kuvattavalle positiivinen ja ikimuistoinen kokemus. Molemmin puolin tapahtuvan vuorovaikutuksen johdosta, voidaan hetkessä oppia paljon uutta niin itsestään kuin ihmissuhteistakin. (Halkola 2009, 218–220).

Valokuvaaminen voi aiheuttaa ihmisissä epävarmuutta sekä ahdistusta, koska emme välttämättä halua kuvattavan näkevän sitä mitä he linssin läpi voivat nähdä. Pelko voi syntyä myös siitä, että kuvasta tulee sellainen, jollainen henkilö ei ole tai siinä näkyy se jota pyrimme piilottamaan esimerkiksi häpeä. On äärimmäisen tärkeää, että kuvassa olevat voivat luottaa kuvaajaan ja siihen ettei tilannetta käytetä mitenkään hyväksi vaan, että kuvista tulee mieluisia kuvauskohteille. Tilanteessa pitää välittyä kuvattavalle tunne, että hän on kuvan arvoinen, siksi hänestä otetaan kuva. (Halkola 2009, 218–220.)

Perhekuvaustilanteessa tulee välittyä siis sanoma, että perheet ovat tärkeitä, tällä hetkellä on väliä, ja heidän tunteillaan on merkitystä. Tulee korostaa myös sitä miten upeasti perhe toimii yhdessä. Parhaimmillaan kuvaustilanne antaa kuvattaville uskoa ja luottamusta toisiin ihmisiin ja eheyttävät heitä näkemisen tunteen kautta. Valokuvaaminen antaa myös kuvaajalle jotakin, se auttaa kuvaajaa näkemään kuvauskohteessaan aina jotain hyvää ja arvokasta. Tapahtuma on siis merkittävä myös itse valokuvaajalle, kun kykenee antamaan toiselle tunnetta siinä että tämä on tärkeä ja arvokas. (Halkola 2009, 218–220.)

7.3 Valokuvan voimaannuttava vaikutus

Otamme teoriaosuudessa esille myös valokuvauksen sekä sen voimauttavan vaikutuksia. Emme käytä itse teoriaa voimauttava valokuva työssämme vaan sen tausta ajatuksia

siitä, että valokuvalla on monia vahvoja vaikutuksia itse henkilön minuuteen ja sen näkemiseen positiivisena. Produktiotyöskentelyssämme kaiken kaikkiaan korostamme enemmän valokuvan merkitystä muistelun välineenä. Voimaannuttava valokuvaus menetelmän käyttöön on olemassa erillinen ammatillinen koulutus.

Voimaannuttava valokuvaus menetelmän kuvaustilanteissa on aina mukana tavoitteellisuus. On mietittävä, mitä ihminen haluaa tehdä näkyväksi ja vahvistaa. Voimaannuttavan valokuvauksen tavassa kuvaustilanteen normaali dynamiikka käännetään toisinpäin, kuvaajan tehtävä onkin kuunnella, miten kuvan päähenkilö haluaa määritellä itseään. (Maailman ihanin tyttö i.a.) Itse voimaannuttavan valokuvan ideana on siis, että henkilö itse saa vaikuttaa siihen miten haluaa kuvassa näkyvän. Hänellä on kaikki päätäntävalta, niin taustaan, asentoonsa kuin siihen mitä haluaa kuvassa kertoa. (Voimaryhmä 2010). Produktiotyöskentelyssämme emme anna perheille valtaa päättää, miten heitä kuvataan. Kaikin tavoin tahdomme tietenkin korostaa sitä, miten ainutlaatuisia ja kauniita perheenjäsenet ovat.

Voimaantumisen tulisi lähteä ihmisestä itsestään, hänen sisältään. Auttaja voi vain antaa ajatuksen (Nykänen 2005.) Se mikä tekee valokuvasta voimaannuttavan sen katsojalleen, on se, että kuva perustuu todellisuuteen sekä kehollisuuteen. Nämä yhdessä vaikuttavat sen, että valokuvalla on merkittävä tunnetason todellisuusarvo. Valokuva siis herättää ihmisissä kehollisia reaktioita, kuten tunnelmia, muistikuvia sekä mielikuvia, jotka auttavat katsojaa jäsentämään kuvia ajatusmaailmaansa ja sitä kautta muuttamaan ajatteluun ja toimintaansa. (Halkola ym. 2009, 212–213, 216.) Produktiotyöskentelyssä pyrimme ottamaan perheistä valokuvia, jotka ovat hyviä ja laadukkaita. Muistelukirjaan kokoamme perheistä kaikkein onnistuneimmat kuvat ja lisäämme kuviin tekstejä, jotka korostavat heidän ainutlaatuisuuttaan ja arvoaan ihmisinä.

8 PRODUKTION SUUNNITTELU

8.1 Toiminnan lähtökohta

Opinnäytetyömme lähti liikkeelle halukkuudesta tehdä toiminnallinen opinnäytetyö. Näemme itsemme toiminnan kautta oppijina ja hyvin käytännönläheisinä ihmisinä. Tahdoimme myös hyötyä mahdollisimman paljon työelämän arvokkaasta yhteistyöstä ja tuoda heille jotakin uutta, vahvistaen samalla innovatiivista työtettä.

Rajasimme heti työn suunnitteluvaiheessa produktion koskemaan diakonian perhetyötä. Tähän syynä oli jokaisen kiinnostus kehittää ja hyödyntää omaa diakonialan asiantuntijuutta. Yksi meistä suorittaa myös lastentarhaopettajan kelpoisuutta, joka rajasi työmme koskemaan perheitä ja heidän kanssaan tehtävää työtä. Opinnäytetyön aiheen idean muotoutuessa pyrimme myös löytämään yhteisen vision ja intressit. Tämä muotoutui hyvin haasteelliseksi, koska yhteistä suuntaa ei tuntunut aluksi löytyvän. Lähdimme myös suunnittelemaan opinnäytetyötä ilman varmistusta työelämäyhteistyökumppanista, joten heidän tarpeidensa tärkeyttä emme aluksi täysin ymmärtäneet. Halusimme vain toteuttaa meidän näköisen opinnäytetyön ja löytää jonkun joka hyväksyisi ideamme.

Suunnitteluseminaariin mennessä olimme löytäneet meitä yhdistäviksi käsitteiksi luovuus, hengellisyys ja perheiden voimaantuminen. Koko prosessin suunnittelun alussa ideana oli tuoda uusia luovia menetelmiä diakoniatyön perhetyöhön. Ideaa laajemmin tarkasteltuamme ja seminaarin palautteen saatuamme ymmärsimme kuitenkin työmme tavoitteet täsmentymättömiksi ja ideamme liian laajaksi. Huomasimme myös, miten olimme lähteneet suunnittelemaan toteutusta, ennen kuin meillä oli selkeyttä siitä millainen mahdollinen teoreettinen viitekehys työllä tulee olemaan.

Yksi meistä oli ollut harjoittelussa Tampereen seurakuntayhtymässä ja otti yhteyttä Viinikan seurakunnan perhetyöntekijään, joka vahvisti työelämäyhteistyön. Pyysimme sähköpostin välityksellä yhteistyökumppania tiiminä miettimään mitkä ovat heidän käytännön työstä lähtevät tarpeet, joihin voisimme olla antamassa oman panostuksen. Painotimme miten tärkeää on se, että produktio on työelämälähtöinen. Ensimmäinen ideoiden heitto yhteistyövastaavalle tapahtui syyskuussa 2010. Toimme julki kiinnostuk-

semme luovien menetelmien käyttöön ja ajatuksen mahdollisesta ratatyöskentelystä. Tässä yhteydessä toimme ensimmäistä kertaa ajatuksen valokuvakirjasta tuotoksena. Rata ja valokuvakirja kulkivat siis tässä vaiheessa erillään.

Työelämä innostui voimaannuttavien kokemusten tarjoamisen mahdollisuudesta. Näkökulma ”hengellisyydestä voimaa” nousi vahvasti heidän mieleensä. Voimaantumisen tarvetta perheissä varmasti oli ja siihen toivottiin meidän panostustamme. Työelämä myös näki idean valokuvakirjasta teksteineen perheille olevan todella hieno. Läpikäytyjen aiheiden sisällyttäminen kuvakirjaan tukisi hengellisten asioiden siirtymistä osaksi arkea. Hartauksissa, rastipolulla, aikuisten ja lasten erillisessä työskentelyssä voitaisiin käyttää yhteistä teemaa. Se mitä rastipolku ja hartaudet toiminnallisesti voimaantumiseen liittyen sisältää olisi meidän suunniteltavissa ja toteutettavissa. Myös alkututustuminen olisi luontevasti meidän vastuulla.

Työelämän vahvasta tuesta ja hyvästä ideoinnista innostuimme todella ja olimme heti samoilla linjoilla heidän kanssaan. Olimme ihanteellisessa tilanteessa, jossa meidän antamat ideat kohtasivat työelämän tarpeet. Työn punaisena lankana ja teoreettisen viitekehysten muotoutumisessa avainsanoiksi nousivat voimaantuminen, hengellisyys ja perheen kristilliset arvot. Mietinnöissä oli se, miten tästä produktiosta saataisiin yhtenäinen, ehyt kokonaisuus, jossa työelämästä nousseet tarpeet saisivat meidän panostuksemme.

8.2 Toiminnan suunnitelma

Kriittisen tarkastelun, aivotyöskentelyn sekä työelämän tarpeet ja toiveet huomioiden päädyimme siihen, että produktiomme oli Ifolor - valokuvayhtiön valokuvakirjat, jotka nimesimme muistelukirjoiksi. Keräisimme materiaalin muistelukirjaan työelämäyhteistyön järjestämältä ja ehdottomalta diakoniatyön perheleiriltä keväällä 2011, joka toteutettaisiin yhteistyössä Viinikan seurakunnan nuorisotyön kanssa. Meidän vastuullamme leirillä olisi alkututustuminen, rastiradan suunnittelu ja toteutus sekä kaikki leirillä olevat hartaudet. Päädyimme myös yhdessä työelämän kanssa siihen, että työn kohderyhmänä olisivat diakoniatyön asiakasperheet. Tahdoimme tarjota produktiomme heille, joille sillä olisi tarvetta.

Nimesimme kirjat muistelukirjoiksi, koska se tuki hyvin tarkoitustamme. Halusimme tuoda seurakunnalta perheen arkeen jotakin sellaista, jota voi vuosienkin jälkeen muistella. Tavoitteena opinnäytetyölle muotoutui työelämästä tullut perheiden voimaantumisen hengellisten asioiden äärellä sekä tärkeiden kirkon arvojen tuominen osaksi heidän arkeaan. Tahdoimme myös olla muistelukirjan avulla mahdollistamassa ja tukemassa perheiden yhteyttä seurakuntaan sekä olla tuomassa seurakunnalle uudenlainen tuotos mahdollisuus. Muodostimme yhdessä työelämän kanssa myös työskentelyn teeman: Voimaa ylhäältä. Tarkoituksena oli, että tämä teema tukisi niin leirin kuin muistelukirjankin sisältöä.

Keskusteltuamme yhdessä ohjaavan opettajamme kanssa, saimme todella hyvän ajatuksen siitä, että rastirata jota olimme suunnitelleet käyttävämme leirillä, voisi olla linkki kristillisten arvojen välittämiseen. Aloimme miettiä ja etsiä tärkeitä kirkon arvoja ja lopulta päädyimme nimeämään jokaisen rastiradan rastin joksikin tärkeäksi kirkon arvoksi ja suunnitella rastiradan kulun tuon arvon sanomaa tukien. Opinnäytetyöhömmme valikoitui kuusi arvoa: usko, toivo, rakkaus, totuus, ihmisarvo ja luottamus. Rastiradan välityksellä keräisimme suurimman osan materiaalista muistelukirjaan. Suunnittelimme toteuttavamme rastiradan, jossa mahdollisimman hyvin näkyisi myös leirin teema.

Aloimme suunnitella myös vastuullamme olevaa kolmea hartautta ja niiden sopivuutta yhteiseen teemaan. Päädyimme suunnittelemaan toiminnallisia hartauksia, koska tiesimme leirille osallistuvan myös lapsia. Mietimme hyviä hartauksia omista harjoittelu ja

työelämäkokemuksista ja päädyimme jakamaan jokaiselle yhden suunniteltavan hartauden. Tuloksena syntyi kolme erilaista ja teemaa tukevaan hartautta: Eksynyt lammas (liite 1), Jumalan kaipuu (liite 2), sekä Sinä olet ihme (liite 3.) Olimme kukin nähneet oman suunniteltavan hartauden toimivuuden käytännössä.

Lapsi oivaltaa hartauden sanoman eri aistien, toiminnan ja tunnelman kautta joka tilanteeseen sisältyy. On siis todella tärkeää elävöittää hartaus. Tärkeää on myös lapsen osallistuminen hartauden toteutukseen. Osallistuminen voi tapahtua esimerkiksi laulaen, leikkien, liikkuen tai tanssien. Kaikkein tärkein osa hartauksissa ei kuitenkaan ole ulkoiset tekijät, vaan joskus aivan yksinkertainen ja koruton hiljentymisen hetki pysäyttää osallistujan ja antaa tilan hänen omille kokemuksilleen. (Lindfors 2000, 28–29.) Pyrimme suunnittelemaan hartaudet, niin että niiden sanoma koskettaisi lasten lisäksi myös perheen vanhempia.

Alkutustumisen näimme hyvin tärkeänä osana kontaktin luomiseen perheiden kanssa sekä rennon ja hyvän ilmapiirin luomiseen leirille kokonaisuudessaan. Myös perheiden ryhmäytyminen sekä kontaktin luominen työntekijöihin tulisi olemaan oleellisena osana tässä vaiheessa. Tämä osio olisi siis tärkeä osa yhtä tavoitettamme; yhteyden vahvistamista seurakuntaan. Suunnittelimme, että jokainen työntekijä ja isonen esittelisivät itsensä jollakin esineellä, joka on heille merkittävä. Tässä vaiheessa antaisimme myös ensimmäisen ohjeistuksen opinnäytetyöhömme liittyen alkutustumisen alussa. Näin kontaktin luominen tapahtuisi ensin meistä, siirtyisi työntekijöihin ja lopulta tulisi perheisiin.

Alussa ryhmän jäsenet ovat toisistaan erillään, mutta mitä enemmän ryhmän jäsenet ovat tekemisissä toistensa kanssa, ryhmä alkaa myös toimia yhdessä ja alkaa tapahtua ryhmäytymistä. Alussa jäsenet ovat varovaisia toisiaan kohtaan. He tarkkailevat toisiaan ja ovat etäisiä. Tätä vaihetta voidaan kutsua muotoutumisvaiheeksi. (Kauppila 2007, 97.) Pikkuhiljaa jäsenille alkaa muotoutua erilaisia rooleja. Edistyminen ryhmässä on nopeampaa jos ryhmällä on ohjaaja tai johtaja. Ryhmäytyminen on tärkeää ryhmän tavoitteiden toteutumisen ja ylittäänsä kaiken toiminnan kannalta. Tämä mahdollistaa ryhmähengen syntymisen. (Kauppila 2007,97.) Alkutustumisella tahdoimme vahvistaa ryhmähengen syntymistä erityisesti perheiden ja seurakunnan välillä.

Alkututustumisessa jokainen perhe saisi valita yhden kartongin monista erivärisistä vaihtoehtoista. Kartongin värin tulisi kuvastaa heidän perhettään. Tämän jälkeen jokainen perhe saisi keksiä yhden adjektiivin, joka kuvastaa heidän perhettään ja kirjoittaa sen kartonkiin. Lapset huomioon ottaen, antaisimme mahdollisuuden myös piirtää jotakin perhettä kuvastavaa kartonkiin. Lopettaisimme alkuryhmäytymisen ilmapallojen avulla. Laittaisimme lastenmusiikkia soimaan ja musiikin tahdissa tekisimme erilaisia kontaktin ottoja toisiin ilmapallojen välityksellä.

Ensimmäinen yhteinen palaveri kaikkien leirille osallistuvien työntekijöiden kanssa oli tammikuussa 2011. Toimme palaverissa julki opinnäytetyömme tavoitteet ja tarkoituksen. Suunnittelimme myös alustavaa ohjelmaa, materiaalihankintoja sekä tarkempaa työnjakoa. Samoihin aikoihin lähetimme raha-anomukset muistelukirjan tekoa varten diakoniatyöntekijöiden liitolle, Kerttu ja Oiva Turusen diakoniarahastoon sekä Tampereen Hiippakuntaan. Aloimme myös tarkemmin etsiä teoritietoa seurakunnan diakoniasta perhetyöstä, voimaantumisesta sekä vanhemmuuden tukemista seurakunnassa. Etsinnän kohteena oli myös teoritieto valokuvaus menetelmälle.

Suunniteltuamme rastien ja hartauksien käytännön toteutuksen lähetimme kirjalliset suunnitelmat yhteistyövastaavalle, joka välitti ne muille leirin työntekijöille. He hyväksyivät suunnitelmamme. Saimme myös tiedon, että leirille on tulossa neljän työntekijän lisäksi neljä isosta, jotka kaikki ovat hyviä valokuvaajia, mutta kaksi erityisen paneutuneita valokuvaamiseen. Koimme tämän todella helpotuksena ja työmme laadukkuutta lisäävänä. Olimme alkaneet jo etsiä leirille ulkopuolisia valokuvaajia, mutta pääsimme toteuttamaan muistelukirjan sisältöä myös yhdessä isosten kanssa. Myös yhteistyö ylipäätänsä nuorisotyön kanssa koettiin suureksi rikkaudeksi ja mahdollisuudeksi myös tulevaisuudessa.

Huhtikuussa 2011 saimme myöntävän vastauksen raha-anomukseen Kerttu ja Oiva Turusen diakoniarahastosta, sekä diakoniatyöntekijöiden liitolta. Näin saimme kaksinkertaisen summan siitä, mitä tarvitsimme. Päädyimme ostamaan leirille joitakin lisätarvikkeita ja teettämään muistelukirjan ohessa jokaiselle perheelle oman kehyskuvan. Aloimme etsiä lastentarhaopettajakelpoisuuden huomioiden tietoa hengellisyyden merkityksestä perheissä sekä lapsen hengellisestä kasvusta. Myös vanhemmuuden tukemi-

sen seurakunnassa näimme linkittyvän hyvin työhömmä ja tätä kelpoisuutta huomioitaessa. Ymmärsimme että on tärkeää tietää miten eri-ikäiset lapset vastaanottavat käsiteltävät asiat niin leirillä kuin muistelukirjaa katsellessa ja miten hengellisillä asioilla voidaan tukea perhettä ja yhteyttä seurakuntaan.

Seuraava yhteinen palaveri työntekijöiden kanssa oli huhtikuussa 2011. Tällöin kävimme tarkasti läpi leiriohjelman ja aikataulun sekä materiaalihankinnat. Perheiden määrän vahvistuttua toukokuun alussa heille lähetettiin leirikirje (liite 4). Yhteistyövastaavamme oli jo leirille ilmoittautumisen yhteydessä valmistanut perheitä kertomalla muistelukirjan teosta ja siihen liittyvästä valokuvauksesta. Myös koko suunnittelun ja toteutuksen ajan niin työyhteistyötaho kuin mekin rukoilimme leirin ja leirille osallistuvien perheiden puolesta.

8.3 Rastiradan toteutuksen tarkka suunnitelma

Suunnittelimme, että jokainen perhe aluksi jakautuisi kullekin rastille ja etenisi aina seuraavalle pillin vihellyksestä. Yksi meistä oli käynyt joskus leirikeskuksessa, jossa perheleiri tulisi olemaan, joten aloimme myös suunnitella missä rastit voisivat käytännössä sijaita. Jokaisella rastilla tulisi olemaan työntekijä tai isonen ja kirjallinen ohjeistus. Suunnittelimme antavamme selkeän ohjeistuksen siitä, mitä kukin työntekijä tai isonen rastilla tekee ja miten heidän tulee kohdata perheet. Myös aikataulutusta mietimme niin, että jokaisella rastilla oltaisiin 10 minuuttia. Yksi työntekijöistä olisi aikatauluvastaava.

Usko-rastin suunnittelimme toteuttavan niin, että jokainen perhe saisi koota rastilla henkilökohtaisen rukouksen, joka liitettäisiin muistelukirjaan. Helpotukseksi ottaisimme kuitenkin rastille mukaan laatikon, jonka nimeäisimme aarrearkuksi. Sinne kokoaisimme erilaisia tuttuja pätkiä virsistä. Työelämäkokemuksen ja koulutuksen myötä olemme huomanneet, miten virret ovat todella hyvä keino myös rukoukseen. Usko on täydellinen lahja meille. Meidän ei tarvitse suorittaa Jumalalle ansaitaksemme hänen hyväksyntänsä. Rukous on vuorovaikutusta Jumalan kanssa. Hänelle voimme kertoa ilomme ja surumme. Rukouksen ei tule olla velvollisuus. Tätä sanomaa tahdoimme korostaa rastilla.

Toivo-rastin toteutus suunniteltiin sellaiseksi, että jokainen perhe saisi koota oman unelmakuvan tulevaisuudesta. Nämä unelmakuvat valokuvattaisiin ja liitettäisiin muistelukirjaan. Leikkaisimme lehdistä valmiiksi kuvia, mutta toisimme myös lehtiä, joista perheet saisivat itse leikellä mielekkäitä kuvia. Kuvat liimattaisiin kartongille, ja mahdollisuus olisi myös piirtää ja kirjoittaa unelmakuvaan jotakin. Suunnittelimme, että jokainen perhe saisi esitellä unelmakuvansa yhteisessä rastiradan purkutilanteessa, jos näin haluaisi. Toivo näkyy Raamattu myös lupaa Jeremian kirjassa luvussa 29:11 Herran antavan meille tulevaisuuden ja toivon. Suunnittelimme kirjoittavamme tämän Raamatun kohdan julki tälle rastille tai ainakin kertoa sen jokaiselle perheelle. Kristinuskon toivo on Jeesuksessa, ja tämä sama toivo voi olla missä tahansa elämäntilanteessa myös jokaisen ihmisen toivo.

Rakkaus-rastin tahdoimme suunnitella mahdollisimman hyvin, koska näimme sen tärkeimpänä kristillisenä arvona ja koko kristinuskon pohjana. Rakkauden kaksoiskäskey kertoo, miten meidän tulee rakastaa Herraa, Jumalaa koko sydämeistä ja koko sielusta, koko voimalla ja ymmärryksellä sekä lähimmäistä niin kuin itseämme. (Luuk. 10:27). Myös pienoisevankeliumi (John.3:16) kertoo, miten Jumala rakasti tätä maailmaa antamalla ainoan poikansa kuolemaan meidän syntiemme tähden. Rakkauden tulisi olla koko elämän pohja.

Rakkaus-rastilla suunnittelimme olevan erillinen työskentely lapsille ja vanhemmille. Jokainen lapsi saisi askarrella oman sydämen, jossa olisi neljää eri väriä: punaista, mustaa, valkoista sekä kultaa. Rastiradan päätyttyä purkutilaisuudessa laulaisimme Jippiiyhtyeen Värilaulun, jonka avulla miettisimme värien merkitystä. Pyrimme suunnittelu- vaiheessa itse opettelemaan laulun ulkoa.

1. Punainen, väri rakkauden
Musta synnin, pimeyden
Valkoinen, väri vapauden,
väri puhtaan sydämen
2. Kulta kertoo taivaasta
Olen lähtövalmiina
Minä odotan Jeesusta
Lai la lai la la...

3. Rakastaa minua Jumala,
antoi ainoan poikansa
Veri on siitä takeena
Kuljen Jumalan lapsena
(Jippii 2009.)

Vanhemmat työstäisivät rakkausrastilla kirjeen lapselleen, johon suunnittelisimme valmiita jatkettavia lauseita, jotka helpottaisivat vanhempia kirjoittamisessa (liite 5). Rakkauskirjeet tulisivat osaksi muistelukirjaa. Lapset ja vanhemmat työskentelisivät samassa tilassa, joten jo suunnitteluvaiheessa oli hyvä alkaa miettiä, miten lapset saataisiin pidettyä motivoituneina ja innostuneina työssään. Näimme tämän tehtävän vanhemmille todella tärkeäksi, joten jo suunnittelussa tahdoimme alkaa miettiä sitä, miten vanhemmat voisivat työskennellä rauhassa. Aloimme mielessämme rakentaa rauhallista nurkkausta ikkunan luokse.

Ihmisarvo-rasti suunniteltiin toteutettavan käyttämällä valokuvausta. Tämä rasti olisi tärkein keino siihen, että saisimme tarvittavat kuvat perheistä muistelukirjaan. Suunnitelimme, että tässä valokuvaajalla tulisi olla oma assistentti, jonka olisi hyvä olla yksi meistä. Valokuvaustilanne on aina erityinen, ja siinä kuvattava joutuu asemaan, jossa ei voi määrätä millaisena kuvaaja hänet kuvaa. Valokuvaaminen aiheuttaa monesti ihmisessä epävarmuutta ja ahdistusta. Tästä syystä on todella tärkeää, että kuvassa olevat henkilöt voivat luottaa kuvaajaan ja siihen, ettei tilannetta käytetä hyväksi, vaan että kuvista tulee mieluisia kuvauskohteille. Kuvattaville on välitettävä tunne, että he ovat kuvan arvoisia. (Halkola 2009, 218–220.) Tässä rastilla kuvaisimme perheitä ja antaisimme heille mahdollisesti rekvisiittaa, joka tekisi kuvista vielä laadukkaampia. Emme kuitenkaan antaisi heille mahdollisuutta määrittää sitä, miten he haluavat tulevan kuvatuksi. Rastilla ei siis tulisi käyttämään voimaannuttavaa valokuvaus menetelmää.

Kristillinen ihmiskäsitys pohjautuu Raamattuun. Ihminen kuvataan Jumalan kuvana. (1. Moos. 1:27–28.) Ihmisarvo on kaikille samanlainen ehdoton ja jakamaton. Ihmisarvo kuuluu jokaiselle, eikä sitä voi menettää tai ansaita erikseen. (Aalto ym. 2010, 39.) Jokainen ihminen on siis ainutlaatuinen, Jumalan kuva. Tämän korostus ihmisarvo rastilla näimme suunnitteluvaiheessa todella tärkeänä. Vaikeista elämäntilanteista tuleville perheille näimme tämän rastin olevan yksi tärkeimmistä. Jo suunnitteluvaiheessa pyrimme miettimään, miten kuvaustilanteesta tulisi mahdollisimman helppo ja miten voisimme

mahdollisimman hyvin ja selkeästi välittää tämän tärkeän sanoman perheille. Kuvaustilanteessa ei otettaisi yksilökuvia, vaan pyrittäisiin ottamaan mahdollisimman paljon materiaalia koko perheestä yhdessä. Muistelukirjan kannalta tämä rasti ja sen materiaali tulisi olemaan hyvin tärkeä, koska ainoastaan tässä hetkessä perheitä tietoisesti kuvattaisiin yhdessä.

Luottamus-rastin suunnittelussa pohdimme kahta vaihtoehtoa. Mietimme toteuttavamme rastin esimerkiksi sokkoratana, jossa yksi perheenjäsen saisi muun perheen avustuksella kulkea läpi jonkin yksinkertaisen radan. Toiseksi vaihtoehdoksi mietimme rakentavamme puuhun hämähäkinverkon, josta jokaisen perheenjäsenen tulisi kulkea lävitse yksitellen muun perheen avulla. Tällä rastilla haluaisimme korostaa sitä, miten tärkeää on toimia yhdessä ja luottaa toisiinsa. Usko on Raamatun mukaan luja luottamus siihen, mitä toivotaan ja ojentautumista sen mukaan, mikä ei näy. (Hepr. 11:1.) Tällä rastilla suunnittelimme välittävän myös sanoman siitä, että Jumalaan voi aina luottaa. Muistelukirjassa pyrkisimme tuomaan tämän rastin sanoman esiin yhteisillä valokuvilla ja mahdollisesti jollakin runolla tai ajatelmalla.

Totuus-rastilla tahtoisimme painottaa sitä, miten Raamatun lupaukset ovat varmoja ja luotettavia. Myös niiden käyttöä arjen erilaisiin tilanteisiin haluaisimme korostaa. Ko koaisimme valmiiksi erilaisia tuttuja Raamatun lupauksia, joista jokainen perhe saisi valita heille sopivimmat ja tärkeimmät sekä myös perustella, miksi juuri nämä valitut lupaukset tuntuisivat parhaimmilta. Perheiden valitsemat lupaukset liitettäisiin osaksi muistelukirjaa. Raamattu puhuu siitä, miten Jeesus on tie, totuus ja elämä ja ettei kukaan pääse Jumalan luo ellei tunne Jeesusta. (Joh. 14:1-5). Tällä rastilla suunnittelimme tuon ajatuksen myös näkyvän esimerkiksi kirjoitettuna pahville. Emme kuitenkaan korostaisi sitä suuresti.

9 PRODUKTION TOTEUTUS

9.1 Diakonian perheleirin aloitus

Muistelukirjan materiaalin hankintaa varten järjestetty leiri toteutui 13.5–15.5.2011. Perheleiri toteutettiin Torpan kurssikeskuksessa, joka on Tampereen evankelisluterilaisen seurakuntayhtymän leirikeskus Näsijärven rannalla Siivikkalassa. Majoitustilaa Torpassa on 150 henkilölle ja ruokasali, johon mahtuu 100 henkilöä. Leirejä voidaan majoituspaikkojen määrän vuoksi järjestää samanaikaisesti. Leirikeskuksella on myös kolme saunaa, nuotiopaikka, suuri kota, leirikirkko sekä erilliset luokkatilat. (Tampereen seurakunnat i.a.d.)

Ennen perheiden tuloa menimme valmistelevaan ohjelmiamme ja veimme jokaiseen huoneeseen pienet tervetuliaislahjat sekä ryhmäkohtaiset eläinaiheiset nimikyltit, jotka olimme askarrelleet. Jokainen perhe oli oma ryhmänsä. Halusimme perheiden kokevan itsensä tervetulleiksi. Monet heistä tulivat vaikeista elämäntilanteista ja olivat diakoniatyön asiakkaita. Tästä syystä koimme, että alku on hyvin merkittävä, ja se että perheet kokevat itsensä hyvin vastaanotetuiksi.

Leirille osallistui yhteensä kuusi perhettä, joista yksi palasi kotiin ensimmäisen päivän aikana. Tämä oli ainut perhe, jossa mukana olivat molemmat vanhemmat. Emme ehtineet näkemään perhettä, joka harmitti meitä ja laittoi miettimään olisiko jotakin voinut tehdä toisin. Perhe oli kuitenkin kertonut diakoniatyöntekijälle, että kyseessä ei ole mitään henkilökohtaista. He vain tunsivat, etteivät välttämättä ole leiri-ihmisiä. Koko leirin ajan mukana olleista perheistä yhdessä oli isoäiti, tytär sekä tyttären lapsi, muut leirille osallistujat olivat äitejä lapsineen. Lisäksi mukana oli yhden työntekijän lapset. Yhteensä lapsia oli 13, joista alle 6-vuotiaita oli 7 ja 7-15-vuotiaita kuusi.

Työntekijöinä leirillä oli kaksi nuorisotyöntekijää, perhediakoniatyöntekijä sekä diakoniapappi. Isosina toimi neljä noin 20-vuotiasta nuorta. Tervehdimme kaikkia perheitä ja työntekijöitä sekä ohjasimme heidät oikeisiin huoneisiin. Työskentelymme tapahtui leirikirjeessä annetun alustavan ohjelman mukaisesti. (liite 4) Perjantaina 13.5 perhei-

den majoituttua ja päivällisen syötyä oli ensimmäinen meidän vastuullamme oleva alkututustuminen.

9.2 Alkututustuminen

Lauloimme alkututustumisen aluksi muutaman laulun tilanteen rauhoittamiseksi ja rentouttamiseksi. Toivotimme tämän jälkeen perheet tervetulleeksi leirille ja kerroimme ketä olemme ja mitkä on opinnäytetyömme tarkoitus ja tavoitteet. Työyhteistyövastaava oli ennalta valmistanut perheitä liittyen valokuvaukseen, mutta kerroimme vielä selkeästi mihin valokuvat tulevat, mihin niitä tullaan käyttämään ja kuka niitä näkee. Kerroimme myös miten kuvat tullaan poistamaan opinnäytetyön teon jälkeen niin kaikista tiedostoista kuin kameroista. Korostimme sitä, miten jokainen muistelukirja tulee ainoastaan perheen nähtäväksi ja niiden nähtäväksi joille perhe tahtoo sitä näyttää. Keräsimme tässä yhteydessä jokaiselta perheeltä kirjallisen suostumuksen (liite 6) ja jokaiselta valokuvaajalta tekijänoikeuksista luopumisilmoituksen (liite 7). Kaikki perheet ja valokuvaajat suostuivat tähän. Emme tehneet asiasta liian isoa numeroa, mutta toimimme julki että valokuvaus on muistelukirjan materiaalin hankinnan kannalta välttämätöntä. Tämän jälkeen työntekijä kertoi leirin säännöistä ja leiripaikasta.

Alkututustumisen varsinainen ohjelma alkoi työntekijöiden ja isosten esittelyllä. Jokaiselle työntekijälle ja isoselle oli kerrottu etukäteen idea kertoa itsestä jollakin esineellä. Jokainen työntekijä ja isonen esittelivät itsensä persoonallisesti ja näimme tämän todella toimivana tapana kertoa itsestään. Leiriläiset kuuntelivat tarkkaavaisesti ja olivat mielestämme kiinnostuneita. Tämän jälkeen kerroimme miten tahdoimme ennen kaikkea tällä leirillä tutustua jokaiseen perheeseen. Korostimme miten leiri on todella järjestetty heitä varten. Näin siirsimme tutustumisen perheisiin ja kerroimme seuraavaksi luvassa olevasta kartonki työskentelystä.

Jokainen perhe valitsi yhden erivärisen perhettään kuvaavan kartongin. Kerroimme miten perheen tuli keksiä yksi heitä kuvaava adjektiivi, ja miten lapset voivat esimerkiksi piirtää jotakin perhettään kuvastavaa. Osa lapsista ei tiennyt mitä adjektiivi tarkoittaa, joten selvitimme asiaa kertomalla sen vastaavan kysymykseen millainen jokin on. Jokainen perhe keksi adjektiivin, ja niitä olivat: seko, välittävä, touhukas, iso ja ulkoileva.

Annoimme jokaiselle perheelle mahdollisuuden kertoa enemmän, miksi juuri tämä adjektiivi ja myös näyttää jos he olivat piirtäneet jotain kuvastaakseen perhettään. Tässä yhteydessä otimme myös ensimmäiset valokuvat perheistä, yhdessä valitsemansa adjektiivin kanssa.

Tämä tutustumisleikki toimi mielestämme hyvin ja saimme alkukontaktin perheisiin hyvin. Jossakin vaiheessa huomasimme, että lapsilla alkoi pettää huomiokyky, mutta loppuun selvittiin kyllä ilman suurempia energianpurkauksia. Hyvää oli myös se, että oli mahdollisuus piirtää kartonkiin jotakin mikä kuvasti perhettä. Tämä oli lapsille hyvä keino päästä mukaan toimintaan. Alku tuntui hieman tunnelmaa tarkasteltaessa nihkeältä, mutta tiesimme sen johtuvan tilanteen uutuudesta ja ryhmäytymisen alkuvaiheesta. Mietimme kuitenkin, että ennen tutustumisleikkiä olisi voinut alussa olla jokin energianpurku, koska perheet olivat paljon joutuneet kuuntelemaan ja istumaan paikoillaan. Korjasimme tämän kuitenkin pienellä verryttelyhetkellä heti adjektiivien suunnittelun jälkeen. Tätä emme olleet suunnitelleet etukäteen, mutta se toimi todella hyvin pienenä valmistumisena seuraavaa ohjelmaa varten.

Alkututustuminen päättyi ilmapallojen ja musiikin avulla tehtyyn ryhmäytymiseen, jossa erilaisin keinoin pyrimme luomaan kontaktia leiriläisten ja työntekijöiden välille. Annoimme ainakin viisi erilaista tapaa ja kysymystä joiden avulla luotiin kontakti toiseen. Yksi oli esimerkiksi niin, että täytyi toisella kädellä pitää ilmapalloa ylhäällä ja samalla kysyä toisen ihmisen nimi. Näimme tämän aika haastavaksi ja varsinkin ohjeistuksen, koska monet olivat niin innostuneita eivätkä kuunnelleet mitä piti tehdä seuraavaksi. Tämän osasimme jo ennakoida, koska tiesimme etteivät nuoremmat lapset pysty samalla tavalla luomaan kontaktia.

Kaiken kaikkiaan kuitenkin näimme, että osallistujilla oli hauskaa ja ilmapiiri rentoutui. Ihmiset loivat kontaktia toisiinsa. Lasten ilmeitä oli kiva katsella kun ilmapallot otettiin pois piilosta. Heidän ilonsa muistutti siitä, ettei tarvitse olla niin ihmeellistä tekemistä, joka saa heidät innostumaan. Tila oli juuri sopivan kokoinen viidelle perheelle ja meille ohjaajille. Ihmiset olivat tarpeeksi lähellä toisiaan ja loivat rohkeasti kontaktia toisiinsa. Alkututustuminen kesti noin puolitoista tuntia, joka oli juuri sopiva aika.

9.3 Hyvä paimen -hartaus

Tutustumisen jälkeen oli vuorossa iltapala ja iltahartaus. Iltahartaus oli meidän vastuullamme ja se toteutettiin suunnitelman mukaisesti näytelmänä Hyvä paimen. (liite 1) Hartaus kesti noin viisitoista minuuttia ja se tuntui olevan juuri sopiva aika. Vuorosanoja hartauden näytelmässä tehtiin paljon improvisoiden. Eläytymisen näimme todella tärkeänä sanoman ymmärtämisen kannalta erityisesti lapsille. Tunnelma oli hyvällä tavalla jännittynyt, koska näytelmään eläydyttiin niin vahvasti ja lapset vastasivat kysymyksiin, joita näytelmässä esitettiin ja olivat näin myös sanallisesti mukana näytelmässä. Hartauden lopuksi osa lapsista halusi tulla ottamaan kuvan lampaan kanssa, joka kuvasti sitä miten innostuneita lapset olivat.

Olimme tyytyväisiä kokonaisuuteen ja todella annoimme kaiken roolisuorituksissa ja pyrimme välittämään tärkeän sanoman ymmärrettävästi ja vakavasti vaikkakin hauskalta tavalla. Hartauden jälkeen oli vielä mahdollisuus yhteiseen illanviettoon kodalla makkaraa ja vaahtokarkkeja paistaen. Lähdimme illalla hetken illanvietossa oltuamme suunnittelemaan vielä seuraavan päivän ohjelmaa. Kaikilla meistä oli tunne, että oli sääli jättää perheet, koska tunnelma oli hyvä ja leppoisa. Meillä oli kuitenkin paljon valmisteltavaa ja päädyimme siihen että tärkeintä oli se, että työntekijät olivat saatavilla ja mukana illanvietossa, koska tämä tuki tavoitteitamme.

9.4 Jumalan kaipuu -hartaus

Lauantaipäivä alkoi aamupalalla ja aamuhartaudella. Aamuhartaus oli meidän vastuullamme ja toteutimme sen suunnitelmien mukaan Jumalan kaipuu -hartaudella (liite 2). Sydäntä tuli kokoamaan muutama kahdesta perheestä. Huomasimme että sydänten palasten kokoaminen oli perheille haastavaa ja siksi yksi meistä meni auttamaan perheitä sen kokoamisessa. Hartaus kesti noin kymmenen minuuttia ja mietimme sen olevan melko lyhyt aika. Tähän yhteyteen olisi voinut lisäksi ottaa aiheeseen liittyvän Raamatunkohdan tai jonkin muun ajattelman. Aikaa kuitenkin käytimme lopuksi laulujen laulamiseen.

9.5 Aikuisten ja lasten erillinen työskentely

Heti hartauden päätyttyä oli vuorossa lasten ja aikuisten erillinen työskentely. Aikuiset ja lapset laitettiin työskentelemään samaan rakennukseen, mutta eri tiloihin. Aikuisilla oli keskustelu aiheesta voimaa rukouksesta ja lapsilla askartelua. Molemmat työskentelyt tukivat opinnäytetyömme tavoitteita. Nämä työskentelyt olivat työntekijöiden suunnittelempia, mutta olimme mukana toteutuksessa ja keräsimme arvokasta kokemusta ja materiaalia.

Voimaa rukouksesta -keskustelun johti nuorisotyöntekijä ja diakoniapappi. Puhuttiin siitä, miten Jumalalta voidaan rukouksessa pyytää apua ihan arkisiin asioihin. Monet äidit rohkaistuivat kertomaan miten ovat missäkin tilanteessa rukoilleet. Myös lasten haastavista elämäntilanteista kerrottiin. Yhdessä todettiin, että ne hetket kun on ollut kaikkein vaikeinta, ovat kasvattaneet ja antaneet uskoa Jumalaan. Ohjaajat laitoivat esille erilaisia psalmeja ja jos jokin psalmi kosketti juuri omaa elämäntilannetta, siitä sai avoimesti kertoa. Muutama äiti rohkeni kertomaan psalmeista.

Yksi Psalmi oli esimerkiksi Psalmi 42:3 ”Miksi murehdit, minun sieluni, ja olet minussa niin levoton? Odota Jumalaa. Sillä vielä minä saan häntä kiittää hänen kasvojensa avusta.” Tästä psalmista kerrottiin miten kaikissa vaikeuksissa voi luottaa siihen, että kaikella on tarkoituksensa, kun uskollisesti odottaa Jumalaa. Lopuksi jokainen äiti siunattiin, jos he sitä halusivat. Keskustelussa oli hyvin levollinen ilmapiiri ja se tuki mielestämme hyvin opinnäytetyön tavoitetta voimaantumaa hengellisten asioiden äärellä. Varmasti äidit muistavat tämän hetken muistelukirjaa tarkasteltaessa myöhemmin arjessa. Yksi meistä osallistui aikuisten keskustelutilaisuuteen ja pystyi aistimaan vanhempien aidon kiinnostuksen hengellisiä asioita kohtaan.

Lapset työstivät tällä välin omaa rukouskorttia ja kivienkeliä perhediakoniatyöntekijän johdolla. Rukouskorttiin lapset saivat liimata rukouksen ja tehdä siitä oman näköisen. Kivienkelit tehtiin kivistä ja koristeltiin oman näköisesti myös. Kaikessa näimme todella tarpeellisena isosten läsnäolon. Oli hyvä että lähes jokaisella lapsella oli oma ohjaaja. Rukouskortin ja kivienkelin lapset saivat kotiin vietäväksi. Myös yhteinen valokuva kivienkeleistä liitettiin osaksi muistelukirjaa. Näin ollen myös heidän työskentelynsä tuki tavoitteitamme.

9.6 Rastiradan toteutus

Aikuisten ja lasten erillisen työskentelyn jälkeen oli ulkoilua yhdessä, lounas ja päiväunet, sekä päiväjuoma. Tämän jälkeen oli tärkein osio muistelukirjan materiaalin hankinnan kannalta: rastirata. Ennen rastiradan toteutusta pidimme lounaan jälkeen palaverin työntekijöiden ja isosten kanssa, siitä miten olimme suunnitelleet käytännön. Ja oimme rasteille itsemme lisäksi henkilöt ja selitimme heille rastin tavoitteet ja tarkoituksen sekä sen miten tärkeää on tukea ja kannustaa perheitä ja ohjeistaa heille selkeästi mitä tulee tehdä. Annoimme rastilla oleville vielä kirjallisen ohjeen, jonka he voivat laittaa esille rastilla. Yksi työntekijä valittiin vastaamaan aikataulusta ja kaksi isosta otti yleisesti valokuvia eri pisteistä.

Jokainen perhe oli vuorollaan yhdellä rastilla 10 minuuttia, jonka jälkeen pillin viheltyksestä vaihdettiin seuraavalle rastille. Rasteja oli yhteensä kuusi ja perheitä viisi, joten yhdellä rastilla vuorollaan ei aina ollut perhettä. Rastit toteutettiin yhdessä rakennuksessa ja sen ympäristössä. Kaksi rastia oli ulkona ja kolme sisällä. Järjestely toimi käytännössä hyvin, eikä näin ollen mennyt paljon aikaa paikasta toiseen siirtymiseen.

Usko rastilla jokainen perhe teki oman rukouksen. Aarrearkussa olevia valmiita virrenpätkiä käytti lähes jokainen perhe. Kaksi perhettä teki itselleen tutun iltarukouksen. Kokonaisuudessaan mielestämme rasti sujui hyvin. Perheet osallistuivat toimintaan hyvin ja keskittyivät siihen, mitä tekivät.

Toivo rasti toteutettiin suunnitelman mukaan unelmakuvan piirtämisenä. Tulevaisuuden unelmakuvat esiteltiin rastiradan loppuksi ja ne myös valokuvattiin. Tällä rastilla 10 minuuttia oli sopiva aika. Oli hienoa katsella miten lapset innokkaasti esittelivät luomuksiinsa ja odottivat tulevaisuutta. Rasti oli kokonaisuudessaan onnistunut ja tärkeää onnistumisen kannalta oli se, että kuvat saatiin myös esitellä.

Suunnitelman mukaisesti jokainen äiti sai kirjoittaa lapselleen kirjeen (liite 5), samalla lapset askartelivat eri väreillä tehdyn sydämen yhteistä Jippii värilaulua varten, joka laulettiin rastien jälkeen. Kirjeen kirjoittamiseen 10 minuuttia ei riittänyt. Tehtävä oli haastava varsinkin jos perheessä oli useampi lapsi. Tästä syystä annoimme vanhemmille mahdollisuuden jatkaa kirjettä omalla ajallaan ja palauttaa sen meille myöhemmin. Ko-

konaisuudessa näimme tämän rastin olevan yksi parhaimmista. Vanhemmat tekivät kirjeitä hyvin keskittyneesti ja siihen paneutuen.

Ihmisarvo rasti toteutettiin suunnitelmien mukaan käyttämällä valokuvausta. Tämä rasti oli ulkona. Rekvisiitaksi kuviin olimme keränneet ilmapalloja, saippuakuplia sekä vesipysyjä. Rekvisiittaa hyödynnettiin kaikissa kuvissa ja se auttoi perheitä rentoutumaan valokuvaustilanteessa. Näimme valokuvan assistentin roolin todella tärkeänä. Oli todella tärkeää että oli joku kannustamassa perheitä ja kertomassa miten ainutlaatuisia he ovat. Rasti sujui mielestämme kokonaisuudessaan hyvin. Ulkona ollut tuuli ja kylmyys hieman häiritsivät, mutta onneksi toiminta oli aktiivista ja innostavaa. Perheet olivat hyvin mukana ja heidän asenteestaan huomasimme, että he tiesivät kuvien olevan merkittävä osa muistelukirjaa.

Luottamus rasti toteutettiin hämähäkinverkkona, joka laitettiin ulos kahden puun väliin. Jokaisen perheen jäsenen tuli selvitä yhdessä verkon läpi yksitellen. Rastin alussa korostettiin, miten tärkeää on toimia yhdessä ja luottaa toisiinsa. Rasti sujui mielestämme hyvin, perheet lähtivät siihen hyvin mukaan ja oli mukavaa että tehtiin jotakin sellaista missä ei tarvinnut hirveästi miettiä ja kirjoittaa. Tämä oli hyvä ”välipysäkki” moniin työlämpiin rasteihin. Totuus rasti tehtiin suunnitelman mukaisesti erilaisten Raamatun lupauksen avulla. Pienemmille lapsille tämä rasti oli työlämpi ja mietimme että jotakin ylimääräistä tekemistä olisi voinut keksiä.

Rastiradan lopuksi käytiin suunnitelmien mukainen palautekeskustelu ja loppupurku. Tässä yhteydessä jokainen perhe sai kertoa tuntemuksensa ja esitellä oman unelmakuvansa. Unelmakuvan esittely oli toimiva, mutta palautteet rastiradasta eivät tuoneet niin paljon mielipiteitä kuin toivoimme. Päädyimme siksi keräämään vielä ylimääräisen kirjallisen palautteen perheiltä niin rastiradasta, kuin hartauksista ja leiristä ylipäänsä (liite 10). Lopuksi lauloimme vielä Jippii yhtyeen värilaulun yhdessä lasten askartelemien sydänten avulla. Laulu ei ollut niin tuttu, mikä aiheutti sen, etteivät perheet oikein lähteneet siihen mukaan. Sanat olisi pitänyt olla jossakin esillä, mikä olisi helpottanut oppimista.

Kokonaisuudessa rastirata toimi mielestämme käytännössä hyvin. Olimme todella kiitollisia kaikkien panoksesta rastiradan toteutukseen. Huomasimme myös miten tärkeää

oli tehdä etukäteissuunnittelut huolella ja luoda innostavaa asennetta ja motivaatiota tiimiin. Kerroimme miten tärkeä osa heidän panoksensa meidän työmme onnistumisen kannalta on.

9.7 Sinä olet ihme -hartaus

Rastiradan jälkeen oli vuorossa päivällinen ja sen jälkeen saunat. Päivä päättyi iltapaalaan ja sen jälkeiseen iltahartauteen. Iltahartaus toteutettiin suunnitelmien mukaan, Sinä olet ihme iltahartautena. (liite 3) Mielestämme hartaus oli todella onnistunut. Oman musiikkikappaleen esitys sopi teemaan ja hyvin kokosi hartauden. Lapset ottivat sanoman vastaan ja olemuksellaan osoittivat sen koskettavan. Tämän sanoman tahdoimme tuoda esiin arvokkaasti ja koimme sen onnistuvan. Toivoimme että se jäisi myös lasten sekä aikuisten mieleen vahvasti. Päätimme ottaa osia kirjeestä myös muistelukirjaan ja näin tuoda hartauden ajatusta myös muistelukirjaan.

9.8 Leirin päätös ja palautteen keruu

Sunnuntaipäivä alkoi aamupalalla, jonka jälkeen oli diakoniapapin johtama perhemessu. Tämän jälkeen oli lounas ja pakkaaminen. Kokoonnuimme yhteiseen lopetustuokioon, jossa jaoimme lapset ja vanhemmat eri huoneisiin palautteen keräämistä varten. Keräsimme vanhemmilta oman kirjallisen palautteen leiristä (liite 8) sekä lapsilta suullisesti oman palautteen siitä, mikä on ollut leirillä kaikkein kivointa ja mikä ei niin kivaa. Itse teimme koko opinnäytetyöprosessin ajan päiväkirjaa ja muistiinpanoja leiriltä. Olimme myös antaneet leirin ensimmäisenä päivänä palautteen leirin kaikille työntekijöille ja isosille (liite 10). Sunnuntaipäivän aikana he antoivat palautteet meille takaisin.

Pakkailimme tavaroita yhdessä perheiden kanssa ja totesimme hieman haikeana, mutta hyvin kiitollisina että leiri oli onnistunut. Koimme yhteyttä perheisiin ja aitoa välittämistä ja lähimmäisenrakkautta. Oli ilo ja etuoikeus lähteä tekemään muistelukirjaa heille. Leirillä oli helppo eläytyä nopeisiin tilanteisiin ja monella tavalla ylitimme itsemme esimerkiksi luomalla paljon uusia kontakteja ja kokeilemalla johtajan rooleja. Yhdessä

kiitimme Taivaan Isää leiristä. Leiri päättyi päiväjuomaan, jonka jälkeen lähdimme kotiin.

10 MUISTELUKIRJAN KOKOAMINEN

Toukokuussa 2011 työstimme saamastamme materiaalista viisi perhekohtaista muistelukirjaa. Jokaista kirjaa tehdessä pyrimme miettimään millainen perhe oli ja millaisesta tyylistä he voisivat pitää. Muistelukirjalle annoimme nimeksi ”Yhteydestä voimaa, meidän perhe”. Mielestämme se kuvastaa hyvin koko leirin kulkenutta teemaa; voimaa ylhäältä ja tuo sen tarkoituksen esiin vielä selvemmin. Yhteys perheen sisällä, yhteys seurakuntaan ja yhteys Jumalaan tuovat esiin opinnäytetyömme tavoitteet. Jokainen kirja tuotettiin samalla kaavalla, mutta ne tehtiin eri väreillä ja tyyleillä.

Kirja alkaa perheen yhteisellä isolla kuvalla, joka mielestämme oli kuvista paras. Kuva-tekstinä on seuraava ajatelma: ”Me olemme kauniita, me olemme ainutlaatuisia, me olemme ihmeitä, me olemme me”. Tässä tahdoimme korostaa perheen ainutlaatuisuutta ja voimaantumista perheenä. Seuraavalla sivulla on osia, Sinä olet ihme-hartauden kirjeestä (liite 6). Tässä jokaisesta perheenjäsenestä pyrittiin saamaan oma kuva ja vierelle jokin rohkaiseva ajatus. Tämän jälkeen kirjassa alkaa arvojen työstäminen. Meidän usko sivulla on jokaisen perheen yhteiskuva ja rukous, jonka he valmistivat, myös perheille merkittävät virrenpätkät ovat tässä osiossa kuvien kera. Totuus rasti näkyy osiossa: Raamatun lupaukset meidän perheelle. Siinä kuvien kera jokainen perheen valitsema lupaus on kirjoitettuna, sekä ajatus: Jeesus sanoo: Isä pyhitä heidät totuudellasi. Sinun sanasi on totuus. (Joh.17:17.)

Tahdoimme kirjaan myös muutamia tehtävä osioita, jotka tukisivat tavoitettamme arvojen arkeen siirtymisessä. Päätimme laittaa tehtävän, jossa Raamatunkohdan sanat ovat menneet väärään järjestykseen ja ne täytyy saada laitettua oikein. Tällä pyrimme tukemaan totuus arvon arkeen siirtymistä. Rakkaus rasti näkyy muistelukirjassa äidin kuvana, jossa on teksti: Minä rakastan sinua. Sivun toisella puolella on (1.Kor.13:4-7), joka on tuttu Raamatun teksti rakkaudesta. Rakkaus osiossa on myös lasten yksilökuvat ja

kirjeet joita äidit lapsilleen kirjoittivat. Kuviin laitoimme myös kuvatekstin: ”Äidin rakkaus kestää aina!”

Toivo rasti näkyy kirjassa kuvana perheen unelmakuvasta, sekä tekstinä: Meidän perheen unelmia. Tässä osiossa on myös yhteiskuva perheestä. Tähän yhteyteen päädyimme laittamaan myös tehtävän, jonka nimesimme: Meidän perheen toiveet Jumalalle. Siihen laitoimme neljä jatkettavaa lausetta: Toivomme tänään, toivomme viikon päästä, toivomme kuukauden päästä, toivomme elämässä. Pyrimme Toivo kohtaan saamaan kuvan siitä, kun perhe ottaa perhemessussa ehtoollista. Tähän yhteyteen laitoimme myös Raamatunkohdan Ps.62:6 ”Odota yksin Jumalaa hiljaisuudessa minun sieluni, sillä häneltä tulee minun toivoni.” Yhden sivun sai alkututustumisessa ollut adjektiivikuvaus meidän perheestä. Luottamus - rasti näkyi muistelukirjassa useampana yhteisenä otoksena perheestä. Suunnittelimme myös runon, joka kuvastaa luottamusta Jumalaan:

Minä Olen

Luota minuun silloin kun on hämärää, silloin kun askelia ei enää nää.
Luota silloin kun menneisyyden varjot seinään hahmottuu ja aurinko selän taakse piiloutuu.

Luota silloinkin kun aurinko paistaa tai kun elämän taistelut voittaa.
Minä olen Jumalasi, olen aina kanssasi, kuljen vierelläsi ja kerran kannoin kaiken ristillä puolestasi.

Muistelukirja sisältää myös kuvan enkeleistä, joita lapset askartelivat, kuvatekstillä; enkelit matkallemme. Kirja päättyy yksityiskuviin työntekijöistä sekä meistä, kuvatekstillä: Yhdessä koimme. Yhdessä näimme. Yhdessä voimaa haimme ja sitä saimme. Kiittäen työntekijät ja tulevat työntekijät. Tavoitteitamme tukien kirja päättyy leirillä olleiden työntekijöiden yhteystietoihin. Pyrimme koko muistelukirjan teossa huomioimaan työmme tavoitteet ja mielestämme siinä myös onnistuimme.

11 ARVIOINTIA JA POHDINTAA

11.1 Leirin toteutumisen arviointi

Perheiltä ja työntekijöiltä kerättiin kirjallinen palaute. Kahdesta työntekijöiden palautteesta kävi ilmi, että alkututustumisessa tutustumisleikkejä olisi voinut olla hieman enemmän ja vielä yksilökohtaisempaa. Myös jonkinlaista ryhmäyttävää leikkiä tai muuta ohjelmanumeroa kaivattiin toimintamme lisäksi. Yhdessä palautteessa ehdotettiin että perheen sisäisen ja leirin yhteisen ryhmäytymisen olisi voinut yhdistää esimerkiksi toimimalla joukkueina. Huomio oli hyvä ja ohjelmaan olisi voinut lisätä joukkueina toimimisen esimerkiksi myös niin, että yksi joukkue olisi koostunut seurakunnan työntekijöistä. Tämä olisi vielä paremmin tukenut seurakunnan työntekijöiden ja perheen yhteyden vahvistamista.

Useammasta työntekijöiden palautteesta tuli julki, että toiminnallisuus oli hyvä asia hartauksissamme. Hartaudet myös antoivat työntekijöille uusia ideoita. Hyvä paimen -hartaudessa yleisö oli palautteen mukaan hyvin mukana ja he keskittyivät hartauteen eläytyen. Toteutus nähtiin hyvänä, puhuttelevana ja lämminhenkisenä. Sanoma oli selkeä ja se oli helppo ymmärtää. Roolisuoritukset olivat eläviä ja toimivia. Nukke-esitys oli taidokas. Palautteen mukaan hartaus oli kokonaisuudessaan hyvin suunniteltu ja toteutettu.

Jumalan kaipuu -hartaus nähtiin työntekijöiden palautteen mukaan toimivana ja havainnollisena. Sen sanottiin tulevan lähelle perheen arkea ja sanoma oli niin lapsille kuin aikuisille. Myös yhdessä kokoaminen nähtiin hyvänä yhteyden luojana perheiden välille. Sinä olet ihme -hartauden sanoma, nähtiin tärkeänä asiana, josta ei liikaa puhuta, näytelmällinen osuus toi väriä ja konkreettinen laatikko toimi mielenkiinnon ylläpitäjänä. Hartaus nähtiin onnistuvana, suloisena tapana lähestyä aihetta. Hartaus oli myös puhutteleva. Yhden työntekijän mukaan laatikkoon katsominen sai vanhemmissa aikaan silittelyä ja hellyydenosoituksia. Kirjeen pituutta mietittiin ja laatikon ja kirjeen yhteyttä olisi voinut vielä selvemmin havainnollistaa.

Rastirata nähtiin perheiden palautteiden mukaan mukavana, mielenkiintoisena ja toiminnallisena. Ideat nähtiin hyvänä ja paljon nautittiin yhdessä tekemisestä. Rastirata toi iloa ja hyvän mielen. Työntekijät saivat rastirata työskentelystä ideoita myös omaan työhönsä.

Usko rastin työntekijän palautteesta tuli ilmi, että rukouksen ääneen suunnittelu ulkopuolisen läsnä ollessa saattoi tuntua hieman intiimiltä. Kuitenkin usko rastin ajatus nähtiin ihanana ja myös yhteisen rukoushetken ja tavan löytäminen myös arkeen voisi tällaisen työskentelyn kautta mahdollistua. Toivo rastin kautta oli palautteen mukaan helppo ilmaista ajatuksia kuvien kautta. Yhdessä palautteessa mietittiin taustalle rauhallista musiikkia, joka olisi voinut toimia. Ainakin yhden äidin palautteen mukaan paras rasteista oli rakkaus. Kirjeen kautta oli helppo ilmaista tunteita. Työntekijöiden palautteessa sydämen tekeminen rakkaus rastilla nähtiin mukavana toimintana ja myös askartelumuotona, johon kaikenikäiset lapset pystyivät osallistumaan.

Palautteessa tuodaan julki että valokuvaukseen oli panostettu niin määrällisesti kuin laadullisesti, myös rekvisiitta nähtiin lapsia innostavana. Tuotiin esiin myös se, että perheet varmasti arvostivat suuresti yhteisiä valokuvia. Luottamus Rasti nähtiin työntekijän palautteen mukaan mukavana yhdessä tekemisessä, johon pystyi hyvin osallistumaan koko perhe ja se viehätti kaiken ikäisiä lapsia. Myös taustalla ollutta ajatusta yrittämisestä yhdessä, pidettiin tärkeänä ja korostettavana asiana arjessa yleensä. Totuus rastissa hyvää oli se, että oli paljon Raamatunkohtia mistä valita ja myös niiden perusteleminen nähtiin tärkeänä.

Työntekijän palautteessa todettiin, että leirin etukäteisvalmistelut oli hoidettu huolella ja suunnitelmallisuus sekä tavoitteellisuus olivat työskentelyssämme huippua. Työntekijöiden mielestä leiri sujui kokonaisuudessaan hyvin ja osasimme tasapainottaa aikamme perheiden sekä työntekijöiden kesken. Ohjelmassa erilaiset perheet oli huomioitu hyvin ja lämmin, aito kohtaaminen, läsnäolo sekä rakkaudellinen suhtautuminen kuvasi erään työntekijän mukaan toimintaamme perheiden kanssa. Olimme nähneet vaivaa perheen viihtymiseen ja ”helpon” osallistumisen eteen.

Perheet kokivat palautteen mukaan leirin kokonaisuudessaan hyvin järjestettynä ja suunniteltuna. Kokonaisuus oli hyvä ja vastasi odotuksia. Erityisesti pidettiin siitä, että

oli paljon yhteistä ohjelmaa perheen kesken. Leiri antoi hyvän mielen ja hyviä muistoja myös kotiin vietäväksi, kokemus oli palautteen mukaan ihana.

11.2 Yhteistyön arviointi

Yhteistyö Tampereen seurakuntayhtymän, Viinikan seurakunnan kanssa sujui kokonaisuudessaan hyvin. Suunnitteluvaiheessa yhteyden pitäminen oli toimivaa ja aktiivista. Saimme vastaukset kysymyksiimme ja todella hyviä ehdotuksia työhömmе. He myös lähtivät innokkaasti toteuttamaan yhdessä meidän kanssamme leiriä. Seurakunta antoi meille leirillä paljon vastuuta, josta olimme todella kiitollisia. He tarjosivat oivan oppimisympäristön, josta otimme kaiken irti. Yksi meistä otti vastuulleen yhteistyön seurakunnan kanssa, jonka totesimme toimivaksi ratkaisuksi. Työelämän vahva yhteistyö ja heidän motivoitunut tiimi kokosi työmme palaset yhteen ja oli suurena apuna kokonaisuutta tarkasteltaessa.

Eräässä työntekijän palautteessa todettiin, että yhteydenotot ennen leiriä vakuuttivat, että tässä ollaan tosissaan ja asenteella matkassa. Suunnitelmien etenemisestä tuli myös riittävän ajantasaista informaatiota. Yhteydenpidossa olimme palautteen mukaan aktiivisia ja osoitimme kykyä vastuulliseen ja itsenäiseen työskentelyyn. Alusta alkaen meistä palautteen mukaan sai ystävällisen kuvan. Muodostimme yhdessä leirin vetäjien ja isosten kanssa hyvän ja toimivan tiimin, jossa kaikilla oli omat roolit ja aktiivinen osallisuus tekemiseen ja olemiseen. Myös työelämän tarpeet ja mahdollisuudet huomioimme ja niitä myös palautteen mukaan kunnioitimme.

Tiimimme vahvuutena nähtiin positiivisuus, sosiaalisuus, ryhmätyöskentely sekä kehityskelpoisuus. Myös omien henkilökohtaisten vahvuuksien hyödyntäminen oli hyvä asia. Sulauduimme palautteen mukaan hyvin tiimiin, joka sai lopullisen muodon vasta leirillä. Tiimimme nähtiin hyvänä ja toimivana. Myös tekemämme taustatyö ja mietintä näkyivät työskentelyssämme. Suunnittelu oli erään palautteen mukaan tehty ajatuksella, vaivalla sekä sydämellä.

Opinnäytetyön tekeminen kolmestaan sujui meiltä loppujen lopuksi hyvin. Opiskelujen aikana olemme tehneet useita ryhmätehtäviä yhdessä ja vahvistaneet ystävyystämme.

Tiesimme toistemme vahvuuksia ja pystyimme hyödyntämään niitä koko prosessin ajan. Alun ideointi tuntui opinnäytetyöprosessissa kaikkein vaikeimmalta, koska työn punaista lankaa ei meinannut löytyä. Hieman ongelmalliseksi muotoutuivat myös työtavat, jotka eivät olleet samanlaiset. Osa tahtoi työskennellä mahdollisimman paljon ryhmänä, kun osa taas piti siitä että sai koota asiat mielessään yksin ja tuoda ne sitten vasta tiimiin. Kunnioitimme kuitenkin toistemme työskentelytapoja ja päätimme käyttää molempia keinoja.

Työskentelyilmapiiri oli kuitenkin koko opinnäytetyöprosessin ajan hyvin kannustava ja luottamuksellinen. Kävimme läpi hyvin monia raskaita vaiheita, mutta otimme niistä opiksemme. Tämä kasvatti periksiantamatonta asennetta ja sitä, että pidimme kiinni joistakin unelmistamme opinnäytetyön suhteen. Saimme suunnilleen pidettyä kiinni aikataulusta, vaikka sen olisi voinut vielä tehdä selkeämmin ja kirjata sen mitä tulee tehdä mihinkin mennessä. Opinnäytetyöprosessiin vaikutti myös kaikkien meidän lähtövaihtoon ulkomaille. Emme paljoa olleet tällöin yhteydessä toistemme kanssa, mutta yksi meistä oli yhteydessä työelämään. Haasteeksi opinnäytetyöprosessin etenemiselle oli myös ohjaavan opettajan vaihtuminen kaksi kertaa.

Koko prosessi oli meille todella opettava niin työelämän yhteistyön kuin keskinäisen yhteistyömme myötä. Saimme todella kokea kuuluvamme hyvään ja toimivaan työelämän tiimiin, jotka ottivat meidät tosissamme. Toisaalta saimme myös hyödyntää omia vahvuuksiamme tässä tiimissä ja kokeilla uusia asioita. Ystävyysimme vahvistui työn myötä ja muistutti siitä, että kaikesta selvittää yhdessä. Kun tarkastelemme kokonaisuutta voimme sanoa työn hionneen meistä valmiimpia ja ammatillisempia tulevaisuuden työntekijöitä, joilla on omanlaiset vahvuusalueet ja ainutlaatuinen persoonallinen työote

11.3 Tavoitteiden toteutumisen arviointi

Saimme palautetta muistelukirjasta kaikilta perheiltä. Kun muistelukirja oli ollut perheille kolme kuukautta mukana arjessa, lähetimme heille palautelomakkeet. (liite 8). Toivoimme perheiden vastaavan kysymyksiin yhdessä. Perheet kirjoittivat palautteet nimettömästi. Kokonaisuudessaan muistelukirja nähtiin mukavana muistona, johon pa-

lataan uudelleen ja uudelleen sekä myös välineenä pysähtymiseen ja hiljentymiseen arjen keskellä.

Tavoitteenamme oli perheiden voimaantuminen hengellisten asioiden äärellä. Palautteesta käy ilmi, että hengelliset asiat ovat lähestyneet ja vahvistuneet. Raamatunkohdat ja rukoukset, joita kirjassa käytettiin, ovat nyt tulleet merkittävämmiksi. Palautteen mukaan perheenjäsenten suhteet ovat kirjan katselun myötä luoneet yhteisöllisyyttä ja läheisyyttä. Nähtiin myös että tulevaisuudessa kirjan katselu herättää muistot mieleen ja lisää toisten välittämistä ja rakastamista. Kirjan kuvat vaikuttivat perheisiin ja heidän ajatusmaailmaansa positiivisesti ja loivat ”me-henkeä”. Yhden palautteen mukaan oli ihanaa nähdä itsensä omien lasten kanssa. Perheenjäsenten välinen kiintymys nähtiin merkittävänä voimavarana arjessa. Yhdestä palautteesta kävi ilmi myös, ettei hengellisten asioiden vahvistumisella ollut suurempaa merkitystä.

Toinen tavoitteemme oli tärkeiden kristillisten arvojen; uskon, toivon, rakkauden, ihmisarvon, luottamuksen ja totuuden siirtyminen osaksi arkea. Muistelukirjan merkitys leirillä käytyjen arvojen siirtymisessä osaksi arkea on ollut palautteen mukaan vaihtelevaa. Sanomaa on mietitty perheen omaan tilanteeseen. Merkittävänä nähtiin oman rukouksen luominen ja sen säilyminen muistelukirjassa ja muistissa. Myös kirje lapselle nähtiin sanallistavan rakkautta. Yhdessä palautteessa kävi ilmi, ettei merkitystä ole nähtävissä vielä, mutta voi olla tulevaisuudessa. Arvot olivat kokonaisuudessaan palautteen mukaan kauniisti laitettu ja kuvat vahvistivat niitä.

Kolmantena tavoitteenamme oli seurakuntayhteyden ylläpito ja vahvistaminen. Palautteiden mukaan seurakunnan ja perheiden välinen yhteys on kirjan myötä tullut läheisemmäksi. Halukkuutta oli jo osallistua uusille seurakunnan leireille. Monille perheistä osa työntekijöistä oli jo ennen leirille tuloa tuttuja, mutta leirin ja muistelukirjan myötä tullut vielä tutummaksi. Muistelukirjassa olleet yhteystiedot nähtiin kivana muistutuksena yhteydenpidon helppoudesta. Yhden perheen palautteesta kävi ilmi myös, ettei seurakuntayhteyden vahvistumisella kirjan myötä ollut merkitystä.

Tulevaisuuteen katsoessa kirjan koettiin olevan hyvä muistutus siihen, että aina kaikissa tilanteissa voi rukoilla ja lukea rohkaisevia Raamatunkohtia, joista voi näin muotoutua voiman ja siunauksen lähteitä, jotka vahvistavat uskoa. Kirja on myös jatkuva muistutus

seurakuntayhteydestä ja perheen läheisyydestä ja sen tärkeydestä. Muistelukirjan katse-
lu herätti perheissä palautteen mukaan lämpimiä yhdessäolon hetkiä. Kirjan myötä herä-
si myös kivoja muistoja leiriltä ja tunnettiin onnellisuutta, läheisyyttä, rakkautta sekä
iloa. Lähes jokaisesta palautteesta kävi ilmi, että kirjaa oli näytetty innolla sukulaisille
ja ystäville.

Neljäs tavoitteemme oli uudenlaisen tuotos mahdollisuuden tuominen seurakunnan työ-
hön. Mielestämme tavoite toteutui. Emme olleet kuulleet tai lukeneet tämänkaltaisen
tuotoksen teosta seurakunnissa. Valokuvaus menetelmää on kyllä käytetty esimerkiksi
valokuvausnäyttelyn muodossa yhteistyöseurakunnassamme, mutta tämänkaltaista tuo-
tosta valokuvista ei oltu koskaan tehty. Työntekijät saivat palautteen mukaan uusia ide-
oita rastiradasta ja hartauksista. Myös luovuuden käyttö kaikessa työskentelyssämme
nähtiin ihailtavana piirteenä ja tämän tapaiset rakkaat ideat tuntuivat hyviltä omaa työ-
otetta tarkasteltaessa. Tuotoksen toivottiin jatkuvan myös tulevaisuudessa. Idea nähtiin
loistavana ja sen toivottiin tulevan osaksi myös seurakunnan muita työmuotoja, kuten
rippikoulua ja lasten kerhoja.

11.4 Työn eettisyyden huomiointi ja arviointi

Eettisellä ajattelulla nähdään ihmisen kyky pohtia niin omien kuin yhteisten arvojen
avulla sitä, mikä on oikein ja väärin. (Kuula 2006, 21.) Etiikalla on tärkeä rooli opin-
näytetyössä. Eettisillä ratkaisuilla pyritään luomaan tasa-arvoista vuorovaikutusta, kun-
nioittamaan ihmisiä ja korostamaan oikeudenmukaisuutta. Myös se, millä tapaa työhön
suhtaudutaan ja kuinka mahdolliset ongelmat käsitellään ja henkilöt joiden kanssa työ-
kennellään, otetaan huomioon. Koko opinnäytetyöprosessin ajan tulisi tarkastella ja
käydä läpi eettistä pohdintaa. (Kuokkanen ym. 2007, 11–12.)

Olemme pyrkineet käymään eettistä pohdintaa koko opinnäytetyö prosessin ajan. Kun
lähdimme ideoimaan tulevaa opinnäytetyötämme, pohdimme oman käytännön koke-
muksen ja koulutuksen myötä sitä, miten kristilliset arvot välittyvät seurakunnan toi-
minnan kautta perheisiin. Mielestämme tämä on työkentällä haaste ja tästä syystä ha-
lusimme olla tuomassa siihen yhtä ratkaisua. Myös yhteiskuntamme monet vaikeudet
tuovat haasteita perheille ja heidän hyvinvoinnilleen. Näimme että voimaantuminen

kaikkien paineiden keskellä ja erottuminen hetkeksi pois arjesta on todella tärkeää, ja mikä hienointa jos tuo voimaantuminen voisi jatkua myös kotona.

Rajasimme produktin tekemisen ainoastaan perheille, joka mahdollisti hyvin asiakaslähtöisen työn. Eettisten ratkaisujen tavoitteet huomioiden tahdoimme kunnioittaa jokaista perhettä ja heidän oikeuksiaan. Näistä syistä johtuen päädyimme kokoamaan perhekohdaisen muistelukirjan, jossa oli ainoastaan perheen itse tuotettua materiaalia seurakunnan materiaalin lisäksi. Kukaan perheen haluama ulkopuolinen ei siis pääse katsomaan muistelukirjaa. Yksi yhteistyöseurakuntamme työntekijä kulki yhdessä perheensä kanssa rastiradan ja myös heille työstimme muistelukirjan, joten kysyimme heiltä mahdollisuutta näyttää muistelukirjaa opinnäytetyön esittelyseminaarissa ja arvostelussa, ja he suostuivat siihen.

Pyrimme tekemään muistelukirjat huomioiden jokaisen perheen ja perheenjäsenen ainutlaatuisuus. Ennen leiriä keräsimme valokuvien ja materiaalin ottoon sekä käyttöön jokaiselta perheeltä kirjallisen suostumuksen. (liite 6) Myös leirin valokuvaajilta pyydettiin kirjallinen tekijänoikeuksista luopuminen. (liite 7) Kerroimme myös leirin aluksi selkeästi miten kuvia käytetään, kuka niitä näkee ja sen miten kuvat poistetaan kamerasta ja tiedostoista opinnäytetyön teon jälkeen.

Kaikissa opinnäytetyömme vaiheissa palautteella on ollut meille suuri merkitys. Kysyimme palautetta työntekijöiltä jo ennen ohjelman lopullista vahvistumista ja ohjelman tekemisen jälkeen. Myös leirille osallistuvilta perheiltä kerättiin palaute niin leirin kuin muistelukirjan teon jälkeen. Tarkoituksemme oli näin saada palautetta, jonka myötä voisimme kehittää toimintaamme paremmaksi.

Palautekyselyissä pyrimme ottamaan huomioon hyvän tutkimusetiikan. Palautekyselyjä suorittaessamme kerroimme aina mistä palautteesta on kysymys ja mikä on sen tarkoitus ja merkitys meille. Tärkeä osa tutkimusetiikkaa on ihmisten itsemääräämisoikeuden huomioiminen: kyselyyn osallistujille tulee antaa tarpeeksi informaatiota ja jokainen vastaaja saa itse päättää osallistuuko siihen vai ei. Toinen huomioon otettava asia on ihmisten yksityisyyden kunnioittaminen. (Kuula 2006, 61–64.) Palautekyselymme olivat aina nimettömiä ja olemme käyneet vastauksia teksteissä läpi niin, ettei yksittäisiä vastaajia voi sieltä tunnistaa.

Olemme pyrkineet opinnäytetyössämme käyttämään ensisijaisesti uusimpia mahdollisia lähteitä ja näin olemme saaneet mahdollisimman uutta ja paikkansapitävää tietoa. Pohdimme lähteidemme valintaa kriittisesti ja varsinkin Internetissä olevien lähteiden luotettavuutta. Opinnäytetyömme raportissa olemme pyrkineet käymään riittävän tarkasti läpi prosessia ja perustelemaan tekemiämme valintoja. Pyrimme myös pohtia työmme tuloksia monelta eri kannalta ja tuomaan julki selkeästi omat mielipiteemme.

11.5 Oman ammatillisen kasvun pohdinta

Omina ammatillisina tavoitteinamme oli kehittää ja syventää ammatillista osaamista diakoniatyön perhetyössä sekä saada kokemusta leirin johtamisesta yhdessä työelämän tuella. Kaikessa työskentelyssä saimme kokeilla uusia rooleja, jokainen esimerkiksi oli johtamassa jotakin osaa leirillä, kun taas joskus annettiin enemmän tilaa toiselle. Yksi tavoitteistamme kuitenkin toteutui: pääsimme kokeilemaan johtamista vahvan työelämäyhteistyön tuella. Huomasimme etukäteissuunnittelun kaikessa olevan todella tärkeä osa. Hyvin suunniteltu on todella puoliksi tehty. Tämä tuli erityisesti nähdäksesi erilaisia uusia rooleja kokeiltaessa.

Työntekijän palautteessa leiristä oli maininta siitä, että jatkossa meidän on hyvä kiinnittää huomiota ohjeistukseen ja informaation antoon. Tämän huomasimme myös itse varsinkin leirin alussa. Käskyt tulee artikuloida selkeästi ja etukäteen tulee hyvin jakaa se mitä kukin tekee. Välillä oli epävarmuutta ja tiedottomuutta siitä kuka sanoo mitään seuraavaksi. Hyvä on myös kiinnittää huomiota siihen, ettei yksi ota liikaa vastuuta tilanteesta, vaan jakaa vastuuta tasavertaisesti muille. Työskentely opetti meille kuinka tärkeää kaikkien osapuolien informoiminen on, jotta leirin selkeä kulku onnistuisi.

Omaa ammatillista identiteettiä pohdittiin perheiden kohtaamisien kautta. Joskus tilanteet nostivat osassa meissä esiin erilaisia tunteita kuten arkuutta, ujoutta sekä voimattomuutta. Jouduimme tämän vuoksi pohtimaan mistä nämä tunteet nousevat, mitä kokemuksia on näiden tunteiden takana. Kokonaisuudessaan kaikessa työskentelyssä pyrimme eettisesti pohtimaan sitä, kuinka voisimme ammatillisesti kehittyä, jotta voisimme olla parempia ja eheämpiä työntekijöitä.

Työskentely opetti meille myös tilanneherkkyyttä. Välillä nimittäin perheet selvästi kaipasivat omaa aikaa eikä sitä, että työntekijä on jatkuvasti mukana kaikessa. Opimme siis antamaan heille tilaa silloin kun he sitä tarvitsivat ja ottamaan kontaktia kun he olivat siihen valmiita. Opinnäytetyöprosessi on myös vahvistanut eettistä pohdintaamme ammatillisessa työskentelyssämme. Tämä näkyi perheiden tasapuolisena kohtaamisena sekä heidän näkemisenä perheinä, eikä vain diakoniatyön asiakkaina.

Koko opinnäytetyöprosessi työyhteisökumppanin kanssa on opettanut meille yhteistyön merkityksen. Yhteistyö on todella kantava voimavara ja tästä hienona uutena kokemuksena oli nuorisotyön ja diakoniatyön yhteinen työskentely opinnäytetyömme leirillä. Toisaalta diakoniatyötä tehdään paljon myös itsenäisesti asiakkaiden kanssa, joten tärkeänä oppimiskokemuksena näimme myös kahdenkeskiset hetket niin koko perheen kuin eri perheenjäsenten kanssa.

Opinnäytetyöprosessin aikana kaikissa meissä tapahtui hengellistä kasvua ja Luottamusta Jumalaan. Yhä enemmän voimme ymmärtää sen, kuinka suuri voimavara usko Jumalaan todella on niin työelämässä kuin henkilökohtaisessa elämässä. Häneltä saimme viisautta ihmisten kohtaamisiin sekä työmme suunnitteluun ja sen työstämiseen.

Kokonaisuudessaan koimme työskentelyssämme oman ammatillisen osaamisen diakoniatyön perhetyössä kehittyneen, mikä oli yksi meidän ammatillisista tavoitteistamme. Pystymme nyt kohtaamaan erilaisia perheitä vielä paremmin ja huomioimaan heidän erilaisia tarpeitaan. Kutsumuksemme diakoniatyöhön sekä oma hengellinen identiteetti vahvistui kaikessa työskentelyssä ja vie meitä eteenpäin.

11.6 Muistelukirjan käyttö ja mallintaminen tulevaisuudessa

Iloksemme saimme kuulla työyhteistyövastaavalta, että ideastamme oli innostuttu ja sen käyttöä oli kysytty Tampereen seurakuntayhtymän yhteisessä perhediakoniatyöntekijöiden kokoontumisessa. Myös yhden meistä työskennellessä Tuusulan seurakunnassa kesällä ideaa haluttiin käyttää. Idean mallintaminen onnistuu mielestämme hyvin esimerkiksi pelkästään rastien tekemisellä. Jo niiden suuri anti, on hyvä väline hengellisten

asioiden esiintuomiselle. Rastiradasta ja työskentelystä ei tarvitse välttämättä kerätä muistelukirjaa, vaan esimerkiksi rasteilla voi olla aina jotain mitä perheet suunnittelevat kotiin vietäväksi tai yhteisessä työskentelyssä voitaisiin koota jokin kirja leirillä läpikäydyistä asioista.

Luultavasti monilla seurakunnalla muistelukirjan tapaisella tuotoksella esteeksi tulee raha. Valokuvaajia voidaan aina saada mukaan vapaaehtoistyön voimin, mutta itse kirjan tuottaminen maksaa, varsinkin jos tahdotaan tehdä tuotos kaikille osallistuville perheille. Kun perheiltä on kysytty lupa, voidaan kuitenkin tuottaa yksi muistelukirja esimerkiksi perhekerhoon nähtäväksi. Tällöin leirin hetkiin voidaan palata myöhemmin. Parasta olisi tietenkin, että asioita voitaisiin pohtia kotona, omassa arjessa.

Mietimme myös, että tulevaisuudessa kirjaan olisi hyvä lisätä erilaisia tehtäviä osioita, jotka lisääisivät työskentelyä asioiden parissa myös kotona. Soveltavina ehdotuksina voisi olla esimerkiksi eri vuodenaikojen mukaan tehty muistelukirja, jotta siihen voisi aina tietyn väliajoin palata. Kaikessa työskentelyssä on kuitenkin tärkeää suunnitella koossa pitävä teema muistelukirjalle ja pohtia sisältöä sen mukaan. Valokuvakirjaa voidaan tulevaisuudessa soveltaa kirkon eri työmuodoissa ja asiakas ryhmissä, joten sen mahdollisuudet ovat rajattomat. Tarvitaan ainoastaan luovuutta ja intoa lähteä tekemään jotakin uutta.

Aiomme ainakin itse tulevissa töissämme hyödyntää muistelukirjan ajatusta. Myös omaa luovaa työtettä pyrimme jatkossa käyttämään erilaisissa työelämän tilanteissa. Olisi hienoa, jos muistelukirja ajattelua alettaisiin seurakunnissa käyttää ja toteuttaa. Sen avulla pystytään tuomaan kirkkoa myös kotiin.

11.7 Johtopäätökset

Koko opinnäytetyöprosessi vahvisti ajatusta siitä, että ihminen on todella fyysisyyden lisäksi sosiaalinen, psyykinen ja hengellinen olento. Näiden kaikkien osa-alueiden tasapaino ja hyvinvointi on tärkeää. Kirkon arvojen tärkeys ja pysyvyys motivoi meitä tuomaan niitä perheiden arkeen. Myös nähtävissä oleva perheiden hätä yhteiskunnassamme toi halukkuuden näyttää sen, että kirkon arvot tuovat turvallisuutta ja usko

omaan perheeseen ja usko Jumalaan on todella voimavara arjen keskellä. Myös kristillisen ihmiskäsityksen ja lähimmäisen rakkauteen perustuva ihmisarvon ainutlaatuisuus oli jotakin, minkä koimme työssämme todella tärkeänä ja arvokkaana muistutuksena perheiden arjessa.

Yhteiskuntamme on etäännyttänyt kirkosta ja sen arvoista, joten muistelukirja voi olla yksi väylä saada ihmiset kirkon yhteyteen. Nyt on oikea hetki panostaa ihmisten ja kirkon välisen yhteyden luomiseen ja tämänkaltainen tuotos on siihen oivallinen mahdollisuus. Kaiken kaikkiaan uusille luoville työskentelytavoille on seurakunnissa tarvetta, jotta voisimme olla välittämässä sanomaa Jumalasta, joka välittää kaikessa arjen aheruksessa. Kirkko ja sen työntekijät ovat seurakuntalaista varten. Kirkon ei siis tulisi olla vain paikka, josta tullaan hakemaan kirkollisia toimituksia, vaan sen tulisi olla paikka, jossa ihminen kohdataan ainutlaatuisena yksilönä kokonaisvaltaisesti.

Mielestämme tämän työn vaikuttavuutta ei pystytä kokonaisuudessa arvioimaan vielä, vaan merkitys voidaan nähdä kauempana tulevaisuudessa joka mielestämme antaa työlle paljon lisäarvoa ja merkittävyyttä. Emme tehneet tuotosta, joka jää lojumaan seurakunnan hyllyihin, vaan teimme tuotoksen, joka on mukana perheen arjessa, toivottavasti läpi kaikkien elämänvaiheiden. Vaikka perheet eivät tarkkailisi sitä aktiivisesti nyt, voi se tulla esiin silloin kun sitä eniten tarvitaan.

Kaikessa työskentelyssä pystymme myös nyt ymmärtämään, miten tärkeää on työn taustalla oleva todellinen työelämän tarve ja heidän vahva ammatillisuus. Luottamuksen luominen niin perheiden, meidän kuin työelämänkin välillä on työn etenemisen kannalta välttämätöntä.

"Sinä olet luonut minut sisintäni myöten, äitini kohdussa olet minut punonut. Minä olen ihme, suuri ihme, ja kiitän sinua siitä. Ihmeellisiä ovat sinun tekosi, minä tiedän sen."(Ps.139:13.)

Tämän ajatuksen toivomme kantavan niin perheitä kuin meitä koko loppuelämän ajan. Kaikkina aikoina voimme palata siihen, mikä on meidän arvomme ihmisinä. Tämä muistuttaa siitä, mitkä mahdollisuudet meillä on omina persoonina. Kukaan ei ole samanlainen kuin sinä, jokainen on erilainen ja se on mieletön rikkaus. Jumalan tiet ja teot

ovat ihmeellisiä eikä niitä välillä pysty ihminen ymmärtämään. Tämän opinnäytetyöprosessin jälkeen me todella tiedämme sen. Olemme saaneet palvella tämän maailman luoja, kaikkivaltiaasta Jumalaa.

LÄHTEET

- Aalto, Kirsi & Gothóni Raili (toim.) 2009. Ihmisen lähellä. Hengellisyys hoitotyössä. Helsinki: Kirjapaja.
- Aalto, Kirsti; Esko, Martti & Virtaniemi, Matti-Pekka 1997. Sielunhoidon käsikirja. Helsinki: Kirjapaja.
- Aho, Tiina 2009. Voimaa uskosta. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Humanistinen ja kasvatusala, Ylivieskan yksikkö. Opinnäytetyö.
- Diakoniatyöntekijöiden liitto ry i.a. Diakoniatyö. Viitattu 14.11.2011.
<http://www.dtl.fi/www/page/245>
- Halkola, Ulla; Mannermaa, Lauri; Koffert, Riitta & Koulu, Leena (toim.) 2009. Valokuvan terapeuttinen voima 2009. Helsinki: Duodecim.
- Hohenthal-Antin, Leonie 2005. Muistot näkyviksi: muistelutyön menetelmiä ja merkityksiä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jippii 2009. Tarpeeksi pieni. CD. Jakelu: Kotimaa OY
- Jussila, Jarmo, Oinonen, Mikko, Unkuri, Juhani & Vatanen Osmo 2004. Kirkon ja uskon käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Jääskeläinen, Ilkka 2002. Diakoniatoininnan muodot. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Niemelä, Pauli Niemelä, Juhani Veikkola (toim.). Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 192–195.
- Kauppila, Reijo 2007. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot: vuorovaikutus opas opettajille ja opiskelijoille. Jyväskylä: PS-kustannus,95.
- Kinnunen, Saara (toim.) 2011. Lapsen usko: miten tukea lapsen hengellistä kasvua? Helsinki: Uusi tie.
- Kirkkohallitus 2008. Lapsi on osallinen. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma. Viitattu 16.11.2011.
http://www.evlsk.fi/files/346/Varhaiskasvkehittamisen_asiakirja.pdf
- Kuokkanen, Ritva; Kivirinta, Mervi; Määttänen, Jukka & Ockenström, Leena 2007. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä – opas diakonia-ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä varten. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka – Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino
- Lastensuojelulaki 2007/417, 13.4.2007. Viitattu 11.10.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lindfors, Helena (toim.) 2000. Perhekerhojen yhteisiin hetkiin. Helsinki: Lasten keskus.
- Maailman ihanin tyttö. Voimauttavan valokuvan menetelmä. Viitattu 11.11.2011.
<http://www.voimauttavavalokuva.net/menetelma.htm>
- Mattila, Kati-Pupita 2003. Lapsidiakonian käsikirja. Helsinki: Sininauhaliitto.
- Nykänen, Tanja 2005. Pastorit voimaannuttajina. Vapaakristillisten seurakuntien pastoreiden käsityksiä yksilön kasvusta ja voimaantumisesta. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu- tutkielma.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/8916/URN_NBN_fi_jyu-2005461.pdf?sequence=1
- Pakanen, Kirsi 2006. Diakoniatyön perhetyön kehittämishanke ”Sellasta hyvää oloa ja just jaksamista...”. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden ala. Opinnäytetyö.
- Partanen, Irmeli 2005. Arvot ja eettiset periaatteet toiminnan kulmakivenä. Teoksessa Laaksonen, Sari & Kemppainen, Martti (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Jyväskylä: Lastensuojelun Keskusliitto ry.
- Pihkala, Juha 2009. Uskoa tiedosta ja tietoa uskosta. Helsinki: Edita.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Reijonen, Mikko (toim.) 2005. Voimaa perhetyöhön: arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Räsänen, Johanna 1995. Seurakuntalaisten jumalanpalveluskokemukset ja uudistusodotukset vuonna 1992. Kirkon tutkimuskeskus Sarja A Nro 66. 1995. Jyväskylä: Gummerus.
- Räsänen, Juhani 2006. Voimaantumisen mahdollistaminen ja ratkaisut. Yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön valtaistaminen. Suomen työvalmennusakatemia julkaisu.
- Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (toim.) 2002. Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Siitonen, Juha 1999. Voimaantumisteoriaperusteiden hahmottelua. Väitöskirja. Oulun opettajankoulutuslaitos. Acta Universitatis Ouluensis E 37, Oulu.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.a Kirkon perhetyö. Viitattu 14.11.2011.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content386525>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.b. Meidän kirkko, arvot. Viitattu 4.7.2011.
<http://www.evl.fi>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.c. Varhaiskasvatus. Viitattu 15.9.2011.
<http://www.evl.fi>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.d. Aamenesta öylättiin. Kuolema. Viitattu 5.9.2011. <http://www.evl.fi>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.e. Aamenesta öylättiin. Ylösnousemus. Viitattu 5.9.2011. <http://www.evl.fi>
- Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto 2002. Läsnaolon kirkko Suomen evankelis-luterilaisen kirkon missio, visio ja strategia 2010. Kirkon keskushallinnon rahoittamat toiminnan painopisteet. Sarja C 2002:5. Viitattu 11.10.2011.
- Tampereen seurakunnat i.a.a. Tampereen ev.lut. seurakuntayhtymä. Viitattu 14.11.2011. <http://www.tampereenseurakunnat.fi/yhtyma>
- Tampereen seurakunnat i.a.b .Tervetuloa seuraavaan toimintaan Viitattu 5.4.2011
<http://www.tampereenseurakunnat.fi/viinikka/lapset>
- Tampereen seurakunnat i.a.c. Perhe- ja nuorisodiakonia. Viitattu 14.11.2011.
<http://www.tampereenseurakunnat.fi/nuorisodiakonia>
- Tampereen seurakunnat i.a.d. Torppa. Viitattu 15.11.2011.
<http://www.tampereenseurakunnat.fi/torppa>
- Teinonen, Timo 2007. Terveys ja usko. Helsinki: Kirjapaja.
- Wallin, Emmi 2011. Sun särkyä anna mä en, toimintaa ohjaavat arvot lastensuojelulaitoksen arjessa Diakonia-ammattikorkeakoulu. Järvempään toimipaikka. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Voimaryhmä. Voimauttava valokuvaus 2010. Viitattu 11.11.2011.
<http://www.voimaryhma.tarjoaa.fi/9>
- Yesilova, Katja 2009. Ydinperheen politiikka. Helsinki: Yliopistokustannus.

LIITE 1: Eksynyt lammas -hartaus

EKSYNYT LAMMAS -HARTAUUS

Eksyneeseen lammashartauteen tarvitaan kolme henkilöä ja käsinukke. Lisäksi: avattava kenkälaatikko. Kilisevä kello punaisessa nauhassa, öljyä pullossa, Raamattu. Lisäksi lammasnäyttelijälle lampaanpuku ja paimenen puku.

Hartaus alkoi kun yksi meistä saapui ihmisten eteen muppet-käsinuken Lissun kanssa. Lissu kuiski jotakin, mitä näyttelijä ei ollenkaan kuullut. Samalla Lissu ja näyttelijä kävelivät ihmisten keskeltä kaikkien eteen herättäen näin pientenkin lasten huomion.

Ihmisten eteen päästyään näyttelijä kysyi hieman hermostuneena Lissulta: ”Mikset sinä itse voi kertoa mitä on tapahtunut. Minä en saa mitään selvää mitä sinä yrität kuiskia”.

Lissu huokaisee ja alkaa kertoa: ”Nokun minä olin viime viikolla aamulla mummon luona, koska se tarvitsi siivousapua ullakolla. Minä sitten autoin ja juuri kun löysin jännän laatikon tulikin äiti hakemaan minua kouluun ”

Näyttelijä: ” Mitäs sitten tapahtui”

Lissu: ”No kun minä en ehtinyt avata laatikkoa. Mummo näki laatikon ja sanoi, että saan viedä sen kotiin. Sitten minä meninkin kouluun ja kerroin koulussa Patelle laatikosta. Pate rupesi kiusaamaan minua ja sanoi, että siellä voi olla jotain hirveää ja kamaa vaikka semmoinen luuranko. Nyt minä en uskalla enää avata sitä.”

Näyttelijä miettii hetken ja kysyy: ”Missä se laatikko on”

Lissu osoittaa pöydän alle kädellään.

Näyttelijä: ” voisiko joku yleisöstä tulla auttamaan ja tuomaan sen laatikon tänne eteen?” (lapsi/aikuinen tuo laatikon) ”Avataanpas tämä laatikko nyt yhdessä”

Laatikko avataan ja sieltä löytyy tavaroita. Näyttelijä kyselee yleisöltä mitä ne voisivat olla ja kenelle kuulua. Asia ei kuitenkaan selviä. Lopuksi Näyttelijä lukee Raamatussa olevan kohdan Joh. 10:1-9.

Tämän jälkeen alkaa kuulua lampaan ääntä. Lammas saapuu paikalle yksin ihailien kaikkea kaunista kadoten hetken kuluttua pois näkyvistä, jonka jälkeen Paimen tulee ja

kertoo etsivänsä eksynyttä lammasta. Yleisö yhtyy mukaan osoittamalla minne suuntaan lammas meni. Paimen lähtee samaan suuntaan etsimään lammasta.

Lissu ehdottaa, että muut voisivat huutaa yhteen ääneen: lammas tule takaisin. Hetken kuluttua ja muutaman huutelemis-yrityksen jälkeen Paimen saapuu takaisin kertoen jo aivan pettyneenä, ettei löytänyt lammasta mistään. Nyt Näyttelijälle tulee mieleen ajatus siitä, ettei lammas välttämättä tunne meitä muita, jotka yritimme huudella lammasta esille ja että lammas saattoi säikkyä entistä enemmän. Näyttelijä ehdottaakin nyt, että paimen koettaisi vielä kerran huudella lammasta lampaan omalla nimellä. Paimen koettaa vielä muutaman kerran ja sitten yllätykseksi lammas saapuu ja on aivan oksissa ja liassa.

Lammas kertoo mitä tapahtui ja kuinka sitä pelotti, kun ei tuntenut ääniä, mutta kun kuuli lopulta oman paimenen tutun äänen, hän uskalsi lähteä ääntä kohden. Lopuksi paimen hoitaa lammasta ottaa oksia pois ja silittelee sitä, kertoen ettei saa lähteä omille teille. Metsissä voi olla paljon vaaroja susia ja muita rosvoja. Nyt Lissu ja näyttelijä muistavatkin laatikon ja ymmärtävät, että tavarat kuuluvat Paimenelle ja Lampaalle.

Näyttelijä ojentaa tavarat paimenelle ja paimen ilahtuu alkaen kertomaan mitä ne ovat. Öljy on lampaan haavoja varten, se tyrehtyttää verenvuodon ja hoitaa haavaa, tiuku kuuluu kaulaan, niin että paimen kuulisi aina pienimmätkin lampaat ja että ne ovat varmasti aina mukana. Raamatussa taas on hyviä kertomuksia ja ohjeita pitkillekin kävelymatkoille ja sitä lampaille lukiessa, lampaat oppivat tuntemaan paimenensa äänen jo pienestä saakka.

Hartaus loppuu rukoukseen ja lyhyeen kiteytykseen teemasta ja siitä, että Jumala suojelee ja ohjaa meitä elämässämme ja että Jumalasta meistä jokainen voi saada varman turvan elämäämme.

LIITE 2: Jumalan kaipuu -hartaus

Jumalan kaipuu -hartaus

Etukäteen lattialle oli laitettu pahvi, johon oli piirretty sydämen ääri viivat. Hartaus aloitettiin kertomalla tyhjästä sydämestä, jota lattialla oleva piirros kuvasi. Sydämen vieressä oli erilaisia punaisia palasia ja ne kuvasivat asioita joita elämäämme kaipaamme.

Paloissa oli asioita, kuten: perhe, aviopuoliso, ystävät, lemmikki, oikea ammatti, harrastukset, raha, Jumala sekä terveys.

Osallistujilta kysyttiin asioita joita he kaipasivat elämään. Ehdotuksina lapsille annettiin että he varmasti kaipasivat esimerkiksi jotakin peliä, karkkia, leluja jne. Seuraavaksi kutsuttiin osaa kuuntelijoista kokoamaan sydäntä kokonaiseksi. Sydämen kokoaminen oli luultua hankalampaa ja lopulta hartauden vetäjä auttoi osallistujia. Sydän saatiin koottua yhtä palaa lukuun ottamatta. Tämä pala olikin eksynyt jonnekin siihen tilaan jossa hartaus pidettiin ja yhdessä alettiin etsiä palaa. Kaikki osallistujat etsivät palaa ja loppujen lopuksi pala löytyikin. Se oli Jumala pala josta kerrottiin seuraavaa:

Pala kuuluu sydämen keskiosaan sillä meissä jokaisessa on kaipuu Jumalan puoleen. Jumala on rakentanut meidät ja sydämemme ja se aina hapuilee ja kaipaa Jumalaa. Ikävä ei hellitä ennen kuin löydämme Jumalan ja saamme puuttuvan palan paikoilleen. Kaikki muut palat voivat vaihdella, mutta Jumala pala on pysyvä. Raamatussa ihmiset ovat kertoneet avoimesti kaipauksestaan Jumalaa kohtaan esim. seuraavissa kohdissa Ps. 42:3 ja Ps. 63:2.

Tämän jälkeen kerrottiin, että voimme ottaa Jumala palan sydämeemme rukouksen kautta, jos ihmisellä ei sitä vielä ole. Jumala ei tule väkisin, hän odottaa milloin me olemme valmiita. Yksinkertaisella rukouksella esim. Jumala tule sydämeeni haluan uskoa sinuun, Jumala tulee ja ikävä ja kaipuu lievenee sydämessämme. Ei kuitenkaan koonakaan, sillä tulemme aina kaipaamaan Jumalaa lähellemme.

Lopuksi lauloimme muutaman laulun ja hartaus päätettiin rukouksella, jossa kiitimme Jumalaa leiristä ja ihmisistä joita leirillä oli sekä rukoiltiin että Jumala voisi olla osa elämäämme.

LIITE 3: Sinä olet ihme -iltahartaus

Sinä olet ihme -iltahartaus

Iltahartaus toteutettiin näytelmänä, hienoiseiin vaatteisiin puettu arvollinen henkilö toimittaa tietylle henkilölle ison kirjeen ja laatikon. Hän kertoo laatikon sisältävän jotakin todella arvokasta, hienoa ja ainutlaatuista. Kirjeessä jonka kerrotaan valaisevan tuon laatikon sisältöä, lukee seuraava sanoma:

Isän Rakkauskirje

Lapseni...

Et ehkä tunne minua, mutta minä tiedän kaiken sinusta. (Ps. 139:1.) Tiedän milloin istut ja milloin nouset. (Ps. 139:2.) Tunnen kaikki sinun tiesi. (Ps. 139:3.)

Olen laskenut kaikki pääsi hiuksetkin. (Matt. 10:29–31.)

Tein sinut minun kuvakseni. (1. Moos. 1:27.)

Minussa sinä elät, liikut ja olet. (Ap.t. 17:28.)

Sillä sinä olet minun lapseni. (Ap.t. 17:28.)

Tunsin sinut jo ennen syntymääsi. (Jer. 1:4-5.)

Valitsin sinut, kun suunnittelin luomakuntaa. (Ef. 1:11–12.)

Et ollut vahinko. (Ps. 139:15–16.)

Kaikki sinun päiväsi on kirjoitettu minun kirjaani. (Ps. 139:15–16.)

Päätin tarkkaan, milloin synnyt ja missä asut. (Ap.t. 17:26.)

Sinä olet ihme, suuri ihme. (Ps. 139:14.)

Kudoin sinut kokoon äitisi kohdussa. (Ps. 139:13.)

Saatoin sinut maailmaan syntymäpäivänäsi. (Ps. 71:6.)

Ne, jotka eivät tunne minua, ovat antaneet minusta väärän kuvan. (Joh. 8:41–44.) En ole kaukainen enkä vihainen vaan täydellinen rakkaus. (1. Joh. 4:16.) Ja haluan antaa sinulle ylen määrin rakkauttani (1 Joh. 3:1.) vain siksi, että olet minun lapseni ja minä olen Isäsi. (1. Joh. 3:1.)

Kaikki hyvä, mitä saat, tulee minulta. (Jaak. 1:17.)

Minä olen sinun huolenpitäjäsi ja täytän kaikki tarpeesi. (Matt. 6:31–33.)

Suunnitelmani sinun tulevaisuutesi varalle on aina ollut täynnä toivoa. (Jer. 29:11.) Minä rakastan sinua ikuisella rakkaudella. (Jer. 31:3.)

Ajatukseni sinua kohtaan ovat lukemattomat kuin hiekanjyvät meren rannalla. (Ps. 139:17–18.) En koskaan lakkaa tekemästä sinulle hyvää. (Jer. 32:40.) Sillä sinä olet minun aarteeni. (2. Moos. 19:5.) Haluan koko sydämeistäni ja sielustani palauttaa asemasi lapsenani. (Jer. 32:41.) Ja tahdon näyttää sinulle suuria ja ihmeellisiä asioita. (Jer. 33:3.) Jos etsit minua koko sydämeistäsi, löydät minut. (5. Moos. 4:29.) Iloitse minussa, ja annan sinulle, mitä sydämesi toivoo, (Ps. 37:4.) koska juuri minä olen antanut si-

nulle ne toiveet. (Fil. 2:13.) Voin tehdä sinulle enemmän kuin osaat edes kuvitella, (Ef. 3:20.), sillä olen suurin rohkaisijasi. (2. Tess. 2:16–17.) Olen myös Isä, joka lohduttaa sinua kaikissa murheissasi. (2. Kor. 1:3-4.) Kun sydämesi on särkynyt, olen lähelläsi. (Ps. 34:18.) Kannan sinua sylissäni niin kuin paimen kantaa lammastaan. (Jes. 40:11.) Kerran tulee päivä, jolloin pyyhin silmistäsi kaikki kyynelät. (Ilm. 21:3-4.) Ja otan pois kaiken sen tuskan, jota olet kärsinyt maan päällä. (Ilm. 21:3-4.) Olen Isäsi ja rakastan sinua aivan kuin poikaani Jeesusta. (Joh. 17:23.) Jeesuksessa rakkauteni sinuun tulee ilmi. (Joh. 17:26.) Hän on olemukseni täydellinen kuva. (Hepr. 1:3.) Hän tuli osoittamaan, että olen puolellasi, en sinua vastaan, (Room. 8:31.) ja kertomaan, etten pidä kirjaa synneistäsi. (2. Kor. 5:18–19.) Jeesus kuoli, jotta sinä ja minä voimme tehdä sovinnon. (2. Kor. 5:18–19.) Hänen kuolemansa oli lopullinen osoitus rakkaudestani sinua kohtaan. (1. Joh. 4:10.) Annoin kaiken, mitä rakastin, saadakseni sinun rakkautesi. (Room. 8:31–32.) Eikä mikään enää erota sinua minun rakkaudestani. (Room. 8:38–39.) Tule kotiin, ja järjestän taivaassa kaikkien aikojen juhlat. (Luuk. 15:7.) Olen aina ollut ja tulen aina olemaan Isä. (Ef. 3:14–15) Minä odotan sinua. (Luuk. 15:11–32.) Rakkaudella, Taivaallinen Isäsi
Kaikkivaltias Jumala. (Father's love letter i.a.)

Kirjeen lukemisen loppuksi kaikki hartauteen osallistujat menivät jonoon ja pääsivät yksitellen katsomaan laatikon sisälle. Laatikossa oli peili. Hartauden loppuksi kokoonnuimme vielä yhteen, rukoilimme ja yksi meistä lauloi itse tekemänsä laulun:

Usko ja luota

Katsot suurilla silmillä, elät suurella sydämellä.
Otat minua kädestä kiinni ja näytät minne mennä pitää.
Sanot vahvoilla sanoilla, uskot lyhyillä lauseilla.
Sinä, minä ja maailma, tämä on meidän hetkemme.

(Kerto)

Luota siihen kuka olet, usko siihen mitä olet.
Niin kallisarvoinen. Pidä kiinni siitä mikä,
auttaa silloin kun on hätä. Taivaan Isä pitää huolta,
aina kun me häneen luotamme.

Elät unelmien keskellä, sanot totuuden lauseilla.
Oletko sinä aina siinä, kun tahdon uudestaan yrittää.
Otat askeleen uudestaan, kohti parempaa maailmaa.
Sinä uskot, minä uskon ja me pystymme siihen.

(Hanna-Kaisa Peltoniemi)

LIITE 4: LEIRIOHJELMA JA LEIRIKIRJE

**TERVETULOA VIINIKAN SEURAKUNNAN PERHELEIRILLE
TORPAN KURSSIKESKUKSEEN PE 13.5- SU15.5**

Mukavaa että olette lähdössä mukaan!

Leiri alkaa perjantaina päivällisellä ja päättyy sunnuntaina iltapäivällä päiväjuoman jälkeen. Kurkistuksen ohjelmaan näette kirjeen lopussa. Lapsille ei ole järjestetty erillistä hoitoa, joten lapset ovat oman huoltajan vastuulla koko leirin ajan. Ohjelmassa on osio, jonka aikana lapsille ja aikuisille on mahdollisuus erilliseen ohjelmaan lähekkäisissä tiloissa.

Leirillä on mukana kolme Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomi amk – diakoni opiskelijaa. He tekevät leiriin liittyvän opinnäytetyön ja ovat olleet mukana leirin suunnittelussa. Leirillä otetaan valokuvia, joista opiskelijat työstävät perhekohtaiset muistelukirjat. Perheestänne otettavat valokuvat tulevat siis vain omaan kirjaanne. Valokuvaamiseen liittyvä lupa pyydetään leirillä. Mukavan muiston saatte leirin jälkeen!

Leirille tarvitaan kotoa mukaan lakanat, pyyhkeet ja peseytymisvälineet, sään mukainen vaatetus sekä omat tarvittavat lääkkeet. Jos haluatte lauantaina saunan yhteydessä uimaan, voitte pakata mukaan uikkarit. Leirikeskuksen ohjeiden mukaan aluslakanaa on käytettävä vaikka nukkuisi makuupussissa. Pakkaatthan mukaan myös iloista leirimieltä ja huumoria.

Leirikyydin aikataulu ilmoitetaan erikseen. Omalla autolla tuleville on kirjeen lopussa ajo-ohje.

Leirille lähtöä odotellen,
diakoniapappi Ismo Kunnas, nuorisotyönohjaaja
Päivi Ranta, diakoni Eveliina Ruokola, opiskelijat
Hanna-Kaisa, Irma ja Jonna sekä isokset Sami, Jussi, Veera ja Kaisu

Jos mieleenne tulee kysyttävää, ollaan yhteyksissä!
Eveliina Ruokola p. 0504648089

ALUSTAVA OHJELMA:

Perjantai

n. 17.00 majoittuminen alkaa
 17.30-18.30 päivällinen
 18.30 tutustumista
 20.00 iltapala
 iltahartaus
 mahdollisuus illanviettoon yhdessä

Lauantai

8.30 aamupala
 9.30 aamuhartaus
 10.00 "Voimaa rukouksesta" - aikuisille alustus ja keskustelua, lapsille askartelua
 11.30 lounas ja päiväunet
 13.00 ulkoilua yhdessä
 14.00 päiväjuoma
 14.30-17 rastipolku
 17.00 päivällinen
 18.00 saunat
 20.00 iltapala ja iltahartaus
 illanvietto

Sunnuntai

8.30 aamupala
 9.30 perhemessu
 11.30 lounas ja pakkaaminen
 13.00 yhteinen lopetustuokio
 14.00 päiväjuoma

Ajo-ohje: Tampereelta noin 5,8 km Vaasan tietä.
 Lielahden S-marketin kohdalta (liikennevalot) oikealle Lielahteen.
 Ajetaan noin 1,5 km eteenpäin.
 Teboil-huoltamon vierestä vasemmalle, ajetaan noin 3 kilometriä,
 kunnes viitta oikealle "Torpan kurssikeskus",
 jota edelleen noin 1 km. ja viitta alueelle.
 Matka Tampereelta 12 km.

LIITE 5: Vanhemman kirje lapselle

Lapseni:

Olet maailman ihanin lapsi koska...

Parhaimmat hetkeni sinun kanssa ovat olleet.....

Olen aina halunnut sanoa sinulle.....

Toivon, että tulevaisuudessa...

Pyydän anteeksi sitä että...

Rakkautella

LIITE 6: Lupa-anomus valokuvien käyttöön

LUPA-ANOMUS VALOKUVIEN KÄYTTÖÖN

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak itä, Pieksämäen toimipaikka

Opinnäytetyö

Tekijät: Irma Alastalo, Jonna Neuvonen, Hanna-Kaisa Peltoniemi

Täten annamme luvan käyttää Viinikan seurakunnan perheleirillä (13–15.5.2011) otettuja valokuvia perheestämme sekä muuta leirillä tuotettua materiaalia koottavaan muistelukirjaan. Muistelukirja on jokaisen perheen henkilökohtainen.

Joitakin kuvista voidaan käyttää elävöittämään kirjallista opinnäytetyötämme, mutta niiden käyttöön kysytään kuvassa olevilta erillinen lupa.

Kuvat poistetaan kuvakirjan ja opinnäytetyön teon jälkeen kaikista tiedostoista ja kame-roista, eikä niitä käytetä muulla tavoin tulevaisuudessa.

Tampere 13.5.2011

Allekirjoitus_____

Nimen selvennys_____

Opinnäytetyön tekijät

Irma Alastalo

Jonna Neuvonen

Hanna-Kaisa Peltoniemi

LIITE 7: Tekijänoikeuksista luopuminen

TEKIJÄNOIKEUKSISTA LUOPUMINEN

Täten luovun tekijänoikeuksistani Viinikan seurakunnan perheleirillä (13–15.5.2011) ottamistani valokuvista ja luovutan ne Hanna-Kaisa Peltoniemelle, Irma Alastalolle ja Jonna Neuvoselle opinnäytetyön tekoa varten.

Lupaan myös poistaa kamerastani kaikki ottamani valokuvat perheleirin perheistä leirin jälkeen enkä näin käyttää kuvia millään tavoin tulevaisuudessa.

Tampere 13.5.2011

Allekirjoitus_____

Nimen selvennys_____

Opinnäytetyön tekijät:

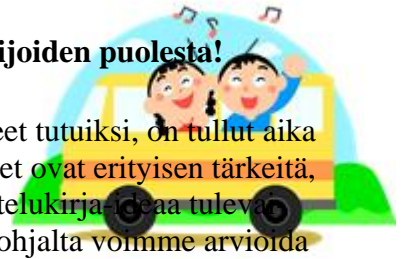
Irma Alastalo

Jonna Neuvonen

Hanna-Kaisa Peltoniemi

LIITE8: SAATE JA PALAUTEKYSELYMUISTELUKIRJASTA

Syksyiset terveiset Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijoiden puolesta!

Nyt kun leiristä on vierähtänyt aikaa ja muistelukirjat ovat tulleet tutuiksi, on tullut aika kertoa viimeisiä kokemuksia muistelukirjaan liittyen. Vastaukset ovat erityisen tärkeitä, sillä niiden kautta voimme käsitellä opinnäytetyössämme muistelukirjaa saava tulevaisuuden kannalta sekä saada teidän arvokasta palautetta jonka pohjalta voimme arvioida työskentelyämme ja kirjan merkitystä.

Ohessa on kysymyksiä liittyen muistelukirjan käyttöön arjessa, hengellisen elämän kasvussa sekä sen merkitykseen tulevaisuudessa. Tavoitteenamme on vahvistaa kristillisiä arvoja arjessa ja tukea seurakunnan ja perheen välistä yhteyttä. Toivomme, että vastauksia pääsisi pohtimaan jokainen leirillä ollut.

Palautteeseen ei tarvitse merkitä nimiä, sillä ne käsitellään nimettöminä ja luottamuksellisesti ja hävitetään, kun opinnäytetyömme on valmis. Vastaukset lähetätte suoraan seurakunnan perhediakoniatyöntekijälle Eveliina Ruokolalle, joka kaikkien vastauksien saavuttua lähettää ne meille.

Opinnäytetyössämme on vielä paljon tekemistä, joten toivomme että lähetätte vastaukset viimeistään pe 23.9 mennessä osoitteeseen

Viinikan Seurakunta

Eveliina Ruokola

PL 226

22101 TAMPERE

Kiitämme yhteisistä hetkistä. Oli ilo ja etuoikeus työskennellä kanssanne.
Taivaan Isän runsasta siunausta ja voimia arjen keskelle

Näitä muistoja ei kukaan pyyhi pois, ne on sydämeen kirjattu

Ystävällisin terveisin ja postia innolla odotellen:

Irma Alastalo, Jonna Neuvonen ja Hanna-Kaisa Peltoniemi

PALAUTE MUISTELUKIRJASTA

6.9.2011

Vastaa kuhunkin kysymykseen omasta ja perheesi näkökulmasta sille annettuun kohtaan. Voit tarvittaessa jatkaa tekstiä paperin toiselle puolella.

KIRJAN VAIKUTUS PERHEEN ARKEEN

- 1) Millaisia kokemuksia ja tunteita kirjan katselu (herätti) on perheessä herättänyt?

- 2) Millainen merkitys kirjalla on ollut perheenjäsenten välisille suhteille?

- 3) Millainen merkitys kirjalla on ollut kristillisten arvojen (usko, toivo, rakkaus, ihmisarvo, luottamus ja totuus) tuomisessa perheenne arkeen?

- 4) Miten kirjan kuvat ovat vaikuttaneet teihin ja ajatusmaailmaanne (itsestänne, toisistanne)?

SEURAKUNTAYHTEYS JA HENGELLINEN ELÄMÄ

5) Millainen merkitys kirjalla on ollut teidän suhteellenne omaan seurakuntaanne ja sen työntekijöihin?

6) Millainen merkitys kirjalla on ollut suhteellenne hengellisiin asioihin?

MUISTELUKIRJAN MERKITYS

9) Kuvaile yhdellä lauseella muistelukirjan antia sinulle ja perheellesi.

10) Millaista merkitystä ajattelette muistelukirjalla olevan perheellenne tulevaisuudessa?

MUISTELUKIRJAN KEHITYSIDEAT

8) Kehittämissideoita muistelukirjamenetelmän käyttöön seurakunnan perhetyössä:

LIITE 9: TYÖNTEKIJÖIDEN JA ISOSTEN PALAUTEKYSELYLOMAKE

ARVIOINTILOMAKE PERHELEIRILLÄ TOIMIMISESTA 13.5–15.5. 2011

1. Miten leiri kokonaisuutena sujui? Miten opiskelijoiden keskinäinen yhteistyö sujui? (Mikä oli hyvä ja missä mielestänne meillä on kehityksen tarvetta.)
2. Kuinka mielestänne kohtasimme perheet leirillä?
3. Kuinka yhteistyö mielestänne sujui leirillä?
4. Miten hartaudet sujuivat? (Mikä oli hyvää, mieleenpainuvaa ja olisiko jonkin asian voinut tehdä toisin?)

Lammas:

Jumalan kaipuu:

Ihme:

5. Mitkä olivat meidän vahvuudet ja kehittymishaasteet työskentelyssämme?

Jonna:

Hanna-Kaisa:

Irma:

6. Toimiko rata mielestänne käytännössä?

7. Mitä vahvuuksia ja kehittämisideoita radassa oli?

Usko, rukouksen teko:

Toivo, tulevaisuuden unelmakuva:

Rakkaus, sydämen askartelu ja kirje lapselle:

Ihmisarvo, valokuvaus:

Totuus, Raamatun lupauksen valitseminen:

Luottamus, hämähäkinseitti:

8. Saitteko työskentelystämme uusia ideoita työskentelyynne?

9. Onko jotakin mitä tahdot sanoa opinnäytetyöhömmme liittyen?

LIITE 9: ERILLINEN PALAUTEKYSELYLOMAKE PERHEILLE LEIRISTÄ

1. Kuinka leiri vastasi odotuksianne?
2. Jäitkö kaipaamaan jotakin?
3. Mitä mieltä olit leiristä kokonaisuutena?
4. Jäikö leiristä jotakin sellaista mitä haluat jatkaa kotonakin?
5. Mitä mieltä olit hartauksista? Antoivatko ne jotakin kotiin vietäväksi?

Hyvä Paimen

Kaipuu Jumalan puoleen (Sydän palaset)

Sinä olet ihme (peili)

6. Millaisena koit rastiradan?
Mitä se antoi...
7. Haluatko sanoa jotakin työskentelystämme